

Република Србија

ЦЕНТАР ЗА ПОРОДИЧНИ СМЕШТАЈ И УСВОЈЕЊЕ БЕОГРАД
ИЗВЕШТАЈ О РАДУ ЗА 2017. ГОДИНУ

Београд, фебруар 2018.

УВОД.....	1
1. УСТАНОВА КАО ПРУЖАЛАЦ УСЛУГА.....	3
1.1. Организација и услови рада	3
Организација рада установе	3
Органи управљања	4
Услови рада	4
Делатности којима се установа бави и услуге које пружа.....	5
1.2. Запослени радници.....	6
1.3. Стручно усавршавање запослених	8
1.4. Сарадња са другим актерима	11
2. ХРАНИТЕЉСКЕ ПОРОДИЦЕ КАО ПРУЖАОЦИ УСЛУГЕ ПОРОДИЧНОГ СМЕШТАЈА	12
2.1. Број хранитељских породица	12
2.2. Структура хранитељских породица	16
2.3. Сродничке хранитељске породице.....	19
2.4. Хранитељске породице које брину о деци са развојним или здравственим сметњама	21
2.5. Ургентан и повремен породични смештај	22
2.6. Флукуација хранитељских породица - регрутовање нових и престанак важења лиценце.....	23
3. КОРИСНИЦИ ПОРОДИЧНОГ СМЕШТАЈА	25
3.1. Број деце и младих на породичном смештају	25
3.2. Деца и млади према старости, полу, пребивалишту пре смештаја и разлозима смештаја	26
3.3. Корисници према дужини боравка, сметњама у развоју, образовању, контактима са породицом, старатељској заштити и разлозима престанка смештаја	29
Дужина боравка деце у хранитељским породицама	29
Породични смештај деце са сметњама у развоју.....	30
Образовање деце и младих на породичном смештају	31
Одржавање контакта са сродницима	33
Старатељска заштита	34
Разлози прекида смештаја и средина у коју су деца прешла	34
3.4. Корисници према изложености насиљу.....	38
4. СТРУЧНИ РАД.....	39
4.1. Кућне посете и други начини праћења и подршке хранитељским породицама	39
4.2. Планирање подршке деци и хранитељским породицама	41
4.3. Извештавање.....	43
4.4. Обука кандидата за хранитељство.....	44
4.5. Едукативни рад са лиценцираним хранитељским породицама и програми за децу и младе.....	45
4.6. Супервизијски рад.....	47
4.7. Активности у оквиру промоције породичног смештаја	49
5. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА.....	49

ЦЕНТАР ЗА ПОРОДИЧНИ СМЕШТАЈ И УСВОЈЕЊЕ БЕОГРАД

Место седишта: Београд

Година оснивања: 2008.

В.Д. Директор: Мирјана Новаков

E-mail: office@hraniteljstvocps.gov.rs

Адреса: Радослава Грујића број 17, 11000 Београд

Телефон/факс: 011/ 24-21-219 и 011/ 24-21-191

УВОД

Центар за породични смештај и усвојење Београд¹ је установа социјалне заштите чији је оснивач Влада Републике Србије („Службени гласник РС“, бр.58/08). Делатност установе је прописана Законом о социјалној заштити („Службени гласник РС“, бр. 24/2011), Правилником о хранитељству („Службени гласник РС“, бр.36/08) и Уредбом о изменама и допунама Уредбе о мрежи установа социјалне заштите („Службени гласник РС, бр. 12/2013).

Центар је почео са радом 1. децембра 2008. под називом Центар за породични смештај деце и омладине. Установа је променила назив 2012. године сходно Закону о социјалној заштити који дефинише делатност установе. Центар и даље у вршењу јавних овлашћења пружа услуге за децу и младе, односно не пружа услугу породичног смештаја за одрасле и старије и не обавља послове у области усвојења.

Извештај о раду Центра обухвата период од 01.01.2017. године до 31.12. 2017. Односи се на кориснике и запослене.

Специфичност Центра, односно установа овог типа у односу на друге установе које пружају услугу смештаја за децу и младе, је у томе што су корисници услуге хранитељске породице (Уредба о мрежи установа социјалне заштите). Хранитељи брину о деци/младима у кругу своје породице - непосредно пружају услугу смештаја. Истовремено хранитељи користе друге услуге које Центар пружа у оквиру своје делатности (обука, процена, подршка...).

Циљ сачињавања извештаја је анализа о раду установе, праћење услова и резултата рада током времена са фокусом на протеклу годину (2017.) и програмирање рада у 2018.

Анализа о раду установе, посебно указивање на тешкоће у реализацији заштите корисника на породичном смештају, закључци, препоруке, потребе као и примери добре праксе садржани у наративном извештају треба да послуже за унапређење рада самог Центра и могу бити елеменат за планирање праваца даљег развоја услуга социјалне заштите и унапређивање квалитета услуге породичног смештаја.

---

¹ у даљем тексту Центар

Извештај је првенствено намењен оснивачу - Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Управном одбору Центра, Републичком заводу за социјалну заштиту и запосленима.

Извештај је након усвајања од стране Управног одбора доступан на увид јавности на сајту Центра (www.hraniteljstvocps.gov.rs). На тај начин стручна и шира јавност може да се упозна са условима у којима установа обавља своју делатност, обимом, активностима и учинцима рада стручних радника; најважнијим карактеристикама хранитеља као пружалаца услуге и деце/младих на смештају; стањем и кретањима у области породичног смештаја на територији надлежности Центра.

Годишњи извештај о раду ЦПСУ Београд за 2017. је сачињен у два извештајна формата:

1. Статистички извештај у Excel програму
2. Наративни извештај о раду у Word програму

Статистички извештај обухвата 61 табелу попуњену квантитативним подацима. Сачињен је на основу појединачних извештаја стручних радника, односно података које стручни радници континуирано током године уносе у базу података.

Наративни извештај садржи шире податке, образложења и интерпретацију података. Конципиран је на следећи начин:

1. Установа као пружалац услуга – организација и услови рада, делатности којима се установа бави, планови за развој нових услуга, људски ресурси, обука и усавршавање стручних радника; сарадња са релевантним установама/организацијама и контакти са донаторима;
2. Хранитељске породице као пружаоци услуга – број, структура према различитим показатељима, флукуација хранитеља;
3. Корисници услуге породичног смештаја – број, структура према различитим показатељима, флукуација корисника;
4. Стручни рад – непосредни рад са корисницима у кућним посетама, планирање подршке деци и хранитељским породицама, извештавање, едукативни рад са лиценцираним хранитељским породицама и реализација програма за децу и младе, обука и процена кандидата за хранитељство, супервизијски рад, промоција породичног смештаја, примери добре праксе, тешкоће у раду;
5. Закључна разматрања – завршна разматрања, најважнији закључци, препоруке и потребе.

1. УСТАНОВА КАО ПРУЖАЛАЦ УСЛУГА

1.1. Организација и услови рада

Организација рада установе

Центар је формиран за територију коју чине: град Београд (17 општина), Колубарски управни округ (град Ваљево и 4 општине – Осечина, Мионица, Љиг и УБ) и Мачвански управни округ (град Шабац и 7 општина – Богатић, Лозница, Владимирци, Коцељева, Мали Зворник, Крупањ и Љубовија). Центар обавља своју делатност на **целој територији**. Географски то је површина од близу **9000** квадратних километара.

У оквиру Центра су образоване следеће **организационе јединице**:

1. Канцеларија директора Центра;
2. Служба за процену, праћење, подршку и обуку хранитељских породица и унапређивање хранитељства (у даљем тексту: Служба).

У оквиру Службе формиране су радне јединице за обављање послова ван седишта Центра и то:

1. Радна јединица Ваљево за територију Колубарског округа и општину Коцељева;
2. Радна јединица Лозница за територију Мачванског округа (без општине Коцељева).

У оквиру РЈ Лозница формирана је Канцеларија за општине Шабац, Владимирци и Богатић (у даљем тексту: Канцеларија Шабац). Канцеларија у Владимирцима је припојена Канцеларији у Шапцу због одласка стручног радника у пензију и забране запошљавања.

Посебним актом образована су стална стручна тела као што су Тим за заштиту деце од занемаривања и злостављања (Интерни тим за поступање у случају насиља над корисницима) и Комисија за пријем захтева и предлагање хранитељских породица за смештај корисника. На исти начин образују се и повремена радна тела (комисије, радне групе, стручни тимови и сл.) сходно актуелним задацима.

Органи управљања

Управни и Надзорни одбор су у току 2017. одржали по три седнице. Питања о којима је расправљано/одлучивано на одборима су:

1. Усвајање Финансијског плана
2. Усвајање Годишњег плана јавних набавки
3. Усвајање извештаја о раду
4. Усвајање Програма рада
5. Усвајање Извештаја о попису
6. Усвајање Извештаја о материјално-финансијском пословању
7. Усвајање Измене Финансијског плана

Велики проблем у функционисању Центра представља чињеница да је члановима Управног и Надзорног одбора мандат истекао у марту месецу 2017. године. Постоје велике тешкоће у конституисању нових одбора па до тада функцију обавља постојећи сазив.

Услови рада

Просторни капацитети Центра су непромењени у односу на претходну годину. Центар у свом седишту - Београду ради у истом објекту у коме је простор Дома за децу „Драгутин Филиповић Јуса“. Градска управа града Београда, Секретаријат за имовинско правне послове, уступила 2015. је Центру овај простор на пет година, без надокнаде.

Површина простора у коме је седиште је 240 квм. Састоји се од 7 канцеларија, сале за групне активности, чајне кухиње и три санитарна чвора. Простор није адекватан. Ненаменске, скучене и неусловне подрумске просторије се користе за одлагање архивске грађе. Сала не пружа оптималне услове за обуку веће групе хранитеља или стручних радника - пролазна је, неадекватне величине у односу на потребе, нема могућност адекватног проветравања. У канцеларијама стручних радника радни простор дели три до шест стручних радника. Број стручних радника у односу на величину радног простора је ометајући фактор у реализацији радних задатака, посебно у периоду писања извештаја. Организација посла у простору којим располаже установа је посебно отежана када се има у виду да се велики број различитих активности често одвија паралелно - обука хранитеља/кандидата за хранитељство, групни рад са децом,

индивидуални супервизијски рад, састанци са суграђанима заинтересованим за хранитељство, састанци са хранитељима, сарадницима, рад интерног тима за заштиту од злостављања, рад комисије за пријем захтева за смештај .....

Услови су повољнији у радним јединицама Центра али је проблем у томе што се простор изнајмљује од приватних лица. Овакво решење не обезбеђује сталност, посебно када се има у виду да измиривање обавеза према власницима повремено касни јер зависи од динамике преноса средстава за ову намену.

У току 2017. је извршено кречење просторија у седишту Центра. Постоји потреба да се окречи простор у Радној јединици Ваљево.

Делатности којима се установа бави и услуге које пружа

У складу са начином на који су услуге социјалне заштите груписане Законом о социјалној заштити (члан 40) Центар пружа следеће услуге:

1. Услугу смештаја у хранитељску породицу (породични смештај);
2. Услуге процене и планирања - процена стања, потреба, снага и ризика корисника (деце/младих на смештају), кандидата за хранитељство и хранитеља са лиценцом; учешће у планирању услуга за дете/младу особу на смештају и израда других планова;
3. Социо-едукативне, односно саветодавне и едукативне услуге и активности (у оквиру делатности центра).

Пружањем услуге породичног смештаја деци и младима се обезбеђује нега, заштита и услови за оптималан развој у хранитељској породици. Услуга породичног (хранитељског) смештаја је намењена деци без родитељског старања у смислу закона којим се уређују породични односи. По свом карактеру је привремена – траје до обезбеђивања услова за повратак деце/младих родитељима или, ако то није могуће, до обезбеђивања неког другог сталног животног аранжмана или до оспособљавања за самосталан живот, а најдуже до 26. године живота.

Сходно Закону о социјалној заштити (члан 131 Закона о социјалној заштити) Центар:

1. Врши припрему, процену и обуку будућих хранитеља (кандидата за хранитељство);
2. Пружа подршку хранитељима;
3. Извештава центар за социјални рад о раду хранитеља и предлаже мере ради отклањања евентуалних пропуста;
4. Обавља друге послове у складу са законом и другим прописом.

У оквиру наведених група послова, сходно својим надлежностима, обавезама и овлашћењима, а у складу са Законом о социјалној заштити, Правилником о хранитељству (члан 14 Правилника) и Статутом установе, Центар обавља следеће послове:

- Примена Програма припреме за хранитељство и процена будућих хранитеља кроз припрему за хранитељство;
- Процена опште подобности будућих хранитеља кроз интервју у установи и кућној посети;

- Израда налаза и стручног мишљења о општој подобности будућих хранитеља;
- Подршка детету и хранитељској породици током одвијања хранитељства;
- Праћење и увид у остваривање сврхе хранитељства;
- Израда извештаја о остваривању заштите детета на хранитељству;
- Обука хранитеља током бављења хранитељства (10 сати на годишњем нивоу);
- Популарисање хранитељства, исказивање потреба за хранитељством и информисање кандидата за хранитељство;
- Анализа и истраживање резултата заштите деце на породичном смештају;
- Учешће у истраживањима и пројектним активностима у области породичног смештаја и усвојења у циљу развоја хранитељства;
- Израда разних информативних и едукативних материјала, програма обуке и публикација за хранитеље и стручне раднике;
- Обука стручних радника по програмима чији су аутори запослени у Центру или су сертификовани тренери;
- Вођење базе података о лицима која пружају услугу породичног смештаја (хранитељима) и деци/младима на породичном смештају;
- Вођење евиденције и документације у складу са законом и другим прописом;
- Обављање других послова у складу са својим надлежностима, обавезама и овлашћењима;

Центар заједно са центром за социјални рад надлежним за организовање заштите детета:

- Врши избор хранитељске породице за дете/младу особу;
- Врши припрему детета и хранитељске породице за смештај и смештај детета у хранитељску породицу;
- Доноси план услуга и мера заштите детета на хранитељству;
- Врши припрему детета за повратак у биолошку породицу, промену мера заштите или осамостаљивање.

Развој нових услуга дефинисаних Законом о социјалној заштити: породични смештај за одрасле и старије и припрема, обука и процена кандидата за усвојитеље зависи од доношења подзаконских аката и обезбеђивања кадрова

1.2. Запослени радници

Решењем Министарства рада и социјалне политике број 112-01-00267/2012 – 09 од 27.12.2012. утврђен број радника за територију града Београда, Мачванског и Колубарског управног округа (Табела 1), у односу на **623** хранитеља, је **46** и то:

Табела 1: Радна места утврђена Решењем Министарства

Ред. број	Радно место	Број радника
1.	директор	1
2.	дипломирани правник - секретар	2
3.	саветник за хранитељство	20
4.	реализатор едукативних програма	8
5.	супервизор	4

6.	реализатор едукативних програма за стручне раднике	2
7.	аналитичко-истраживачки послови и послови извештавања на нивоу Републике	1
8.	финансијско-рачуноводствени радник	2
9.	административни радник	1
10.	возач	4
11.	спремачица	1
	УКУПНО	46

Решењем Министарства није предвиђен шеф рачуноводства и руководиоци служби.

Иако је преузета надлежност за целу територију, због уредбе о забрани запошљавања (Службени гласник РС, бр. 113/13) радна места нису попуњена према Решењу Министарства.

Од 2012. континуирано расте обим посла изражен порастом броја хранитељских породица и порастом броја деце/младих на породичном смештају.

Од 2014. године, када је донета мера забране пријема у радни однос у јавном сектору, траје природни одлив запослених. Од тада су два стручна радника отишла у пензију. Поред тога, један финансијско рачуноводствени радник и два саветника за хранитељство су споразумно раскинула радни однос.

Због забране запошљавања у јавном сектору, одласка још три радника у истој години и дужег одсуства једног радника због боловања, Центар је **2017. пословао у најтежим условима од оснивања.**

Упркос редовном тражењу сагласности за попуњавање **пет** упражњених радних места ова места су и даље упражњена. Једно место никада није ни било попуњено, што чини **шест радних места мање од прописаног** броја запослених.

Привремено одсутне раднике (због породилског и плаћеног одсуства) замењују **четири** радника запослена на одређено време. Ни један стручни радник није ангажован за обављање привремених и повремених послова, није у статусу волонтера и не ради по уговору (рад на пројектима). Приправнички стаж обавља 5 радника.

Одлуком Владе о максималном броју запослених на неодређено време у систему државних органа, систему јавних служби, систему Аутономне покрајине Војводине и систему локалне самоуправе за 2017. („Службени гласник РС, бр.61 од 23. јуна 2017, 82 од 8. септембра 2017, 92 од 13. октобра 2017, 111 од 11. децембра 2017.) максималан број запослених у **Центру за породични смештај и усвојење Београд је 41.**

На дан **31.12.2017.** укупан број радника запослених на неодређено време је **35.** Ових 35 радника, свако у свом делокругу, омогућава функционисање Центра.

Од 35 радника запослена на неодређено време **24** радника обављају послове саветника за хранитељство, реализатора едукативних програма за хранитеље, супервизора и реализатора едукативних програма за стручне раднике, односно реализују послове одређене нормативима и стандардима за обављање делатности Центра (члан 61 Правилника о хранитељству). Они директно носе одговорност за остваривање заштите

за **1046** деце и младих на породичном смештају и одговорност за испуњеност стандарда у **743** породице на евиденцији Центра, од којих су на дан 31.12.2017. године **694** породице биле попуњене. При томе је **број** деце/младих и број хранитељских породица на евиденцији Центра **током године већи**.

Према правилнику о хранитељству, у односу на број хранитељских породица на дан 31.12.2017. године, иако их током године има више, и без узимања у обзир породица које пролазе обуку и процену, а не добију потврду о бављењу хранитељством, минималан **број потребних стручних радника** за нормалан процес рада у Центру је: **25 саветника** за хранитељство и **10 реализатора едукативних програма**, **2 реализатора едукативних програма за стручне раднике**, **4 супервизора**, **5 возача**.

Због недовољног броја запослених стручни радници са лиценцом за специјализоване и супервизијске послове обављају истовремено послове супервизора и послове реализатора едукативних програма или супервизори и реализатори едукативних програма обављају и послове саветника за хранитељство (основне стручне послове).

Оваква изнуђена решења не само да су супротна нормативима него отежавају организацију посла, праћење и управљање степеном оптерећености стручних радника. При томе треба имати у виду да Решењем Министарства није предвиђено радно место руководиоца службе.

Проблем који се тиче запослених радника, на чијем решавању ништа није урађено ни 2017. године, се односи на четири запослена која имају звања из области друштвено-хуманистичких наука. У складу са Правилником о хранитељству (члан 63) они обављају послове саветника за хранитељство од 2012. Међутим, није им омогућено стицање лиценце. При томе имају сертификат Републичког завода социјалне заштите о похађању акредитованог програма стручног усавршавања: Програм припреме и обуке будућих хранитеља „Сигурним кораком до хранитељства“ од 2009. Три стручна радника су као запослени центра за социјални рад реализовала обуку и процену кандидата за хранитељство и обављала друге послове везане за хранитељство у периоду од 2009. – 2012. До ступања на снагу одговарајућег Правилника послове обуке и процене у склопу обуке су обављали и у Центру.

Обим, разноврсност и одговорност посла који обављају стручни радници захтева од стручних радника, с обзиром на број запослених, улагање додатног менталног и физичког напора да би се очувао достигнут ниво квалитета услуге. Додатно смањивање броја запослених, до кога је дошло 2017. године, чини ситуацију критичном, посебно у Канцеларији Шабац. Сада је већ извесно да се примећују знаци изгарања и отвара питање не само квалитета услуге него и ризика у односу на кориснике и запослене.

1.3.Стручно усавршавање запослених

Под стручним усавршавањем се подразумева доживотни процес усмерен на континуирано усавршавање постојећих и стицање нових знања, вештина, ставова и перспектива – развој особе унутар њене професионалне улоге

Стручно усавршавање запослених, у смислу усавршавања професионалних компетенција након уласка у процес рада, је регулисано Правилником о лиценцирању стручних радника у социјалној заштити ("Службени гласник РС", бр. 42/2013).

Саставни део професионалног развоја је и развој каријере напредовањем у одређено звање у оквиру формалног образовног система (мастер студије, специјалистичке студије) тако и стицањем квалификација у оквиру посебних центара или удружења (специјалистичка едукација за неку врсту психотерапије...).

Професионални развој укључује како формално искуство (семинари, радионице, стручни скупови, рад са ментором...) тако и неформално искуство (читање стручних часописа, публикација, гледање филмова и телевизијских емисија релевантних за област...).

Установа стручни развој третира као основ квалитетног обављања посла, ефективности услуге коју пружа и у крајњој линији основ за унапређивање компетенција хранитеља и обезбеђивање услова за оптималан, целовит развој деце и младих на породичном смештају.

У складу са политиком установе и 2017. је велика пажња била усмерена на то да се стручним радницима омогући континуирано стручно усавршавање. Осим екстерних семинара, курсева и учешћа на различитим стручним скуповима значајан део професионалног развоја стручних радника одвија се у установи, кроз различите видове планираног преношења и размене знања (Табела 2).

Настављена је пракса стручног усавршавања у приватном аранжману. По један стручни радник је завршио мастер студије и стекао сертификат за породичног психотерапеута. Два стручна радника су успешно наставила стручно усавршавање – један је завршио другу годину из трансакционе анализе а други трећу годину из системске породичне терапије.

Успешно су окончани пројекти чији су носиоци били International Rescue Committee (IRC) и Save the Children („Породични смештај за децу избеглице/мигранте“ и „Одговарајућа брига и заштита за децу избеглице без пратње: изградња капацитета за специјализовано хранитељство“). У њима је десетак стручних радника обављало различите пројектне активности. У контексту стручног усавршавања најзначајније активности су креирање програма за обуку хранитеља („Деца на мигрантској рути – оснаживање хранитеља за бригу о деци у ситуацији миграције – 4 стручна радника) и обука група хранитеља и професионалаца по овом програму (7 стручних радника).

Поред (пасивног) учешћа на стручним скуповима стручни радници су имали осам излагања (предавања) на овим скуповима. Један је реализовао едукацију коју је организовало Удружење стручних радника социјалне заштите Србије. Два стручна радника су пилотирала програм обуке за професионалце и хранитеље у сврху акредитације.

У часопису „Искорак“ су објављени текстови пет стручних радника. Рад три стручна радника за часопис „Актуелности“ је припремљен за штампање.

Један стручни радник је члан Скупштине Коморе социјалне заштите, Управног одбора и Скупштине FICE Србија и Агенције Pride тренера - FICE Србија.

Табела 2: Стручно усавршавање запослених, 2017.²

Едукације, стручни скупови	Број учесника
VII Конгрес психотерапеута	5
Самоповређивање адолесцената – практичне смернице за процену и терапијски рад	2
Културно компетентна пракса	2
Значај дечије игре	4
Подршка неговању животно трајних односа браће и сестара	5
Деца на мигрантској рути – оснаживање хранитеља за бригу о деци у ситуацији миграције	20
„Вртић као сигурна база“ – унапређење сарадње вртића и установа социјалне заштите у области хранитељства	7
Иновације знања у социјалном раду	1
Како одговорити на потребе младих у ризику	1
„Најсрећнија беба: како редуковати плакање беба, побољшати сан и спречити постпарталну депресију и смрт одојчета“	3
Медијација у социјалној заштити	3
Супервизија у раду ЦПСУ	8
Извештавање о остваривању сврхе хранитељства и планирање подршке детету и породици	4
Дете и траума	1
„Супервизор између: супервизанта, корисника и самог себе“, напредни ниво	7
Представљање Коморе социјалне заштите у Шапцу	2
Фестивал социјалне заштите	12
Процена усвојитеља	3
Контролне листе за самопроцену ЦСР и ЦПСУ	2
Сусрети социјалних радника на ФПН	5
Завршна конференција: „Породични смештај као подршка биолошкој породици“	2
Конференција „Подршка деци и породицама у избегличкој кризи“	1
Конференција „Млади у Србији и напуштање заштите – инвестиција за будућност“	1
„Даљи правци развоја социјалне заштите и положај центара за социјални рад у судским поступцима“	1
Планирање сталности	4
Октобарски сусрети у Нишу	3
„Одговори на потребе корисника – професионални изазови“	
Представљање препорука и дискусија о положају тражиоца/тељки азила, избеглица и миграната/киња у србији	1
Унапређење компетенција за супервизијску подршку пружаоцима услуга у социјалној заштити	2

² Због промена у начину евидентирања није могуће поређење са ранијим годинама

„Светски Дан детета“	1
Саветовање – финансијски извештај и порески биланс за 2016. годину	1
Буџетско рачуноводство и попис	2
Актуелно финансијско пословање и рационализација плата	2
Финансијско пословање и управљање	3
Зимска едукација за јавни и приватни сектор	4
Радни односи на одређено време и општа акта	1
Отказ због непоштовања радне дисциплине	1
УКУПНО: 127	

У складу са потребама за стручним усавршавањем у области планирања и супервизије, које су исказане 2016. године, реализоване су одговарајуће обуке.

Супервизори су препознали и изразили потребу за даљим стручним усавршавањем. Из тог разлога је покренуто одржавање стручних скупова супервизора из шест центара за породични смештај. Крајем године је одржан стручни скуп у Центру за породични смештај и усвојење Ниш и договорен наредни у Ћуприји. За 2018. су планиране и едукације супервизора које би реализовали стручни радници Републичког завода за социјалну заштиту.

Оптерећеност другим пословима се негативно рефлектује на стручно усавршавање. Запослени су свесни значаја стручног усавршавања и врло мотивисани за професионални развој. Установа настоји да омогући стицање различитих видова формалног и неформалног искуства у контексту стручног усавршавања. Због обима посла стручни радници не могу да одвоје довољно времена за стручно усавршавање. Проблем је нарочито изражен када скупове организују и реализују стручни радници Центра, када се стручни скупови преклапају са радним временом запослених, а за поједине скупове није занемарљиво ни питање трошкова котизације.

И даље не постоје акредитовани програми обуке који би уважили специфичности радног места супервизора и саветника за хранитељство у центрима за породични смештај. Стручни радници Центра (вероватно и осталих установа овог типа) поседују знања и искуства у практичном раду и креирању различитих програма обуке на којима могу да се базирају недостајући програми. Недостају им други ресурси да би се у овом тренутку посветили овом обимном и на друге начине изазовном послу.

1.4.Сарадња са другим актерима

Сама делатност Центра и политика установе подразумева отвореност за сарадњу са свим појединцима, установама и организацијама које су део друштвене бриге и заштите деце и младих, у најширем смислу те речи.

Током 2017. године, као и ранијих година, најинтензивнија сарадња је остварена са другим установама у систему социјалне заштите – пре свега центрима за социјални рад, домовима за децу без родитељског старања, другим центрима за породични смештај, надлежним Министарством, Републичким и Покрајинским заводом за социјалну заштиту и Комором социјалне заштите.

Интензивна је била и сарадња са установама из других система било да је реч о установама које пружају услуге деци и младима на породичном смештају или установама које могу да допринесу унапређењу праксе Центра.

Број организација са којима се током године одвијала сарадња не дозвољава да се све наведу. Уз ризик да се поједини сарадници не именују и уважавање свих сарадника издвојићемо неке.

У сарадњи са организацијом Технолошко партнерство настављено је унапређивање базе података. Велики допринос јачању капацитета установе током 2017. дале су организације цивилног друштва, пре свега: Save the Children и International Rescue Committee. Традиционална сарадња са организацијама као што су Adoptioncentrum из Шведске, SOS Деџја села, FICA, Библиотека града Београда... омогућава да деца и млади на породичном смештају, укључивањем у њихове пројекте и програме или на други начин, остварују директну добит. Издваја се сарадња са Кликер – центар за креативно размишљање као организацијом са којом је 2017. проширена сарадња..

Учешћем на манифестацијама које је организовало Удружење хранитеља пружена је подршка њиховом раду.

Током 2017. Центар су посетиле делегације из Шведске и Шпаније са којима су размењена искуства у области хранитељства.

Већи број појединаца, предузећа па и хранитеља су донирала средства/услуге/поклоне поводом Нове године: ЗЛАТИБОРАЦ, JOB, SOLFINS I METHODES, NIELSEN...

2. ХРАНИТЕЉСКЕ ПОРОДИЦЕ КАО ПРУЖАОЦИ УСЛУГЕ ПОРОДИЧНОГ СМЕШТАЈА

2.1. Број хранитељских породица

Табела 3: Број хранитељских породица на евиденцији Центра, 2017. година

	Током 2017. године	На дан 31.12.2017. године
Активне ХП ³	767	694
Празне ХП ⁴	20	49
Укупно	787	743

На евиденцији Центара, током 2017. године, је било укупно **787** хранитељских породица, од тога је **767** породица током године имало на смештају децу/младе⁵

³ Активне ХП (хранитељске породице) су породице које су имале/имају на смештају децу/младе особе.

⁴ „Празне“ ХП у току године су породице које имају лиценцу а нису имале смештај 2017. „Празне“ ХП на дан 31.12.2017. су породице које имају лиценцу, а „празне“ су у том тренутку, без обзира да ли су биле „празне“ током године или су имале смештај

⁵ У даљем тексту се под децом на смештају подразумевају деца и млади, уколико узраст није релевантан за анализу

(активне хранитељске породице, Табела 3), а **20** породица током године нису имале децу на смештају (тзв. „празне“ хранитељске породице).

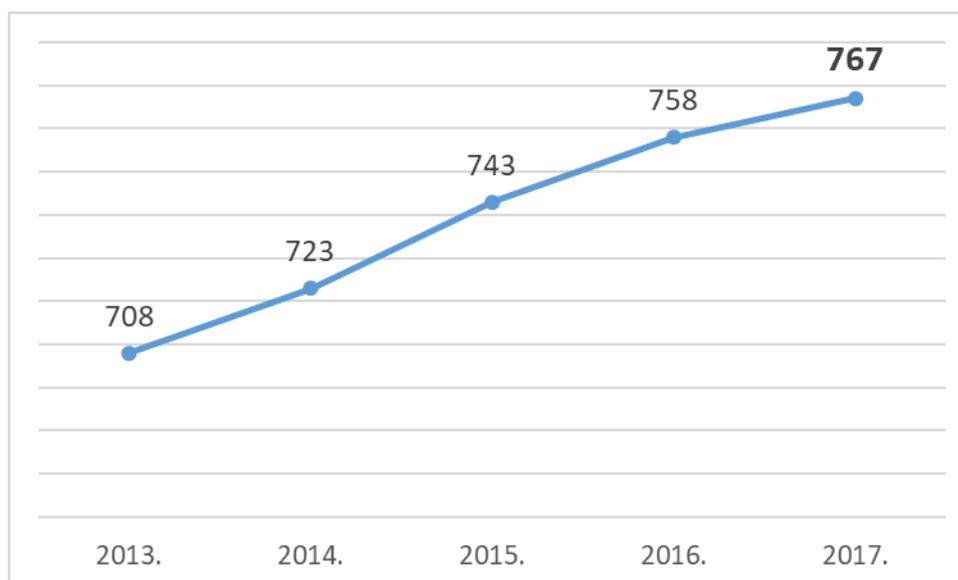
На дан **31.12.2017.** године било је укупно **743** хранитељске породице, од тога је **694** имало децу на смештају а **49** породица у том тренутку није имало децу на смештају.

Табела 4: Број активних хранитељских породица на евиденцији Центра по радним јединицама, 2017. година

Радна јединица	Број активних ХП у току 2017.	Број активних ХП на дан 31.12.2017.
ЦПСУ Београд – седиште	453	410
ЦПСУ Београд – РЈ Ваљево	101	92
ЦПСУ Београд – РЈ Лозница	99	92
ЦПСУ Београд – Канцеларија Шабац	114	100
Укупно	767	694

Тренд пораста броја активних хранитељских породица, који је започео са оснивањем Центра, наставља се и 2017. године (Графикон 1). Међутим, сваке године је, у односу на претходну, све мања разлика у броју породица. Док је 2015. било 20 породица више него 2014. године, 2016. је та разлика износила 15, а 2017. је било свега 9 породица више него 2016. Прошле (2017.) је у односу на 2013. било за 8% више активних хранитељских породица а у односу на 2016. за 1 %.

Графикон 1: Број активних хранитељских породица на евиденцији Центра, 2013. - 2017. година

У односу на укупан број породица у току 2017. (787) број породица у којима **током целе године није реализован смештај** („празне“ у току 2017.) је **мали** – 20 породица или 2,5%, без обзира да ли породице на смештај чекају пар дана или две године.

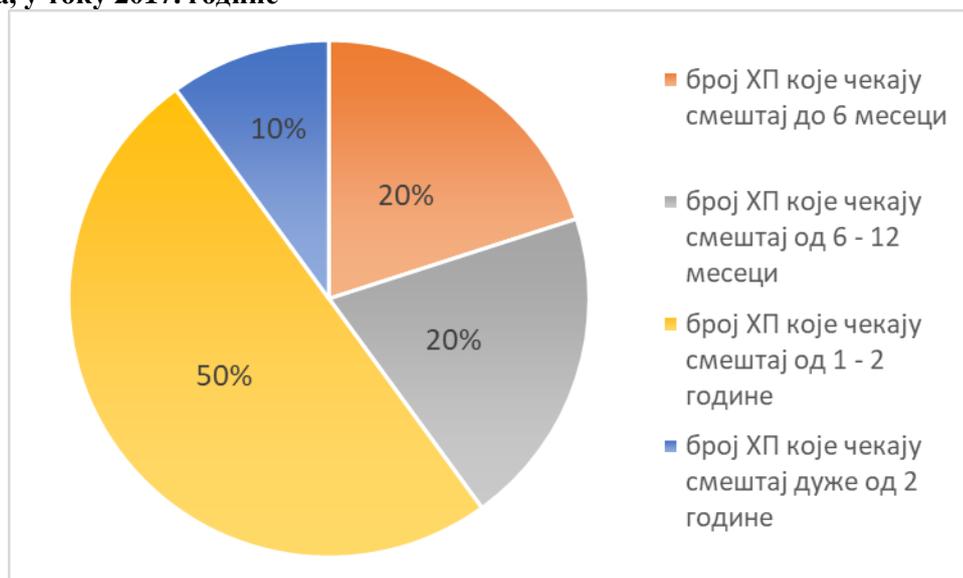
Само две од 20 породица код којих у 2017. није реализован смештај (Графикон 2) на смештај чекају дуже од две године. За једну породицу покушаји смештаја, током важења лиценце, нису довели до реализације смештаја због ограничавајућих фактора (једночлана породица са професионалним обавезама ван места становања). У току је поступак по жалби на негативно решење којим се укида подобност за бављење хранитељством. Друга породица је након обнављања лиценце боравила у иностранству.

Половина (10 породица) од укупног броја „празних“ породица у току 2017. на смештај чека од годину дана до две године. За један број породица је урађена поновна процена (негативна) и чека се решење центра за социјални рад или је поновна процена у току. Код највећег броја породица до смештаја није дошло због промењених околности у породици након добијања лиценце, односно након последњег смештаја (дужи боравак у иностранству, запошљавање, промене у броју чланова породице, криза у породици због болести или губитка посла...). Један број породица из ове групе је показало мању флексибилност у погледу карактеристика детета о коме могу да брину или су већ процењене као породице које могу да брину само о деци одређених карактеристика (нпр. деци предшколског узраста до 5 година ради коришћења права на одсуство с посла, уредног развоја, истог етничког порекла). За једну породицу из ове групе припрема за смештај је у току.

Разлози због којих у 4 породице смештај није реализован у периоду од 6 месеци до годину дана су здравствени проблеми у породици, пролонгирање грађевинских радова на кући (стану) започетих након стицања лиценце, негативно мишљење у поступку поновне процене који није окончан решењем, ограничени капацитети породице у погледу могућности да одговори захтевима смештаја (једночлана породица, хранитељица у радном односу).

Преостале 4 породице које на смештај чекају до 6 месеци су лиценцу добиле у другој половини 2017. године, једна крајем децембра. Једна породица је сродничка и чека се одлука центра за социјални рад о томе да ли је смештај у најбољем интересу детета (решење о смештају као основ за отпочињање праћења и подршке). За две породице из ове групе припрема за смештај је у току.

Графикон 2: Број празних хранитељских породица према дужини чекања на реализацију смештаја, у току 2017. године

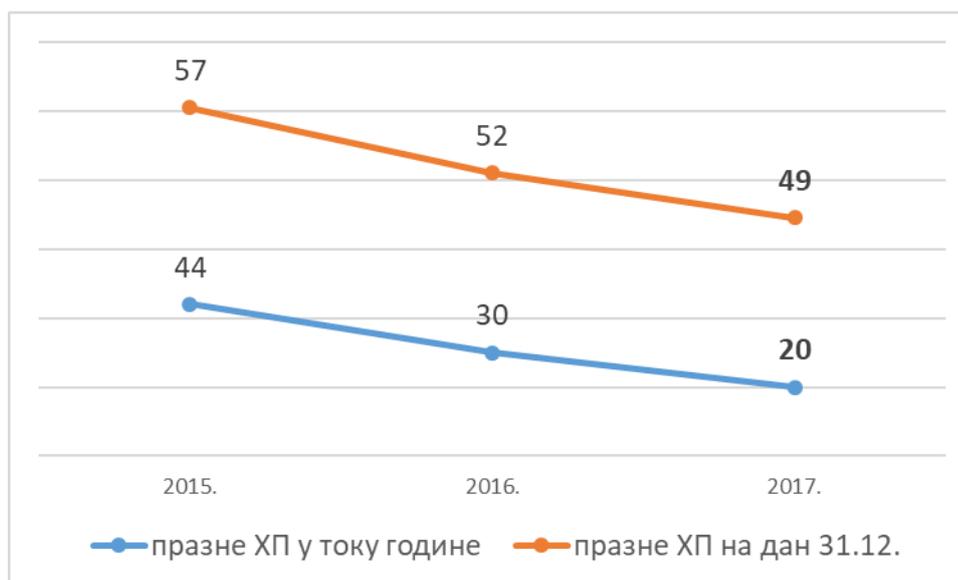
Број породица без деце дан 31.12.2017. је 49, или 6,59% од укупног броја породица у тренутку прављења пресека стања. Стање „празних“ породица се разликује од стања у току године из два разлога: 1. Укупан број породица је мањи него током године јер су неке породице престале да се баве хранитељством. 2. Број породица које 31.12.2017. немају децу на смештају је већи јер обухвата и породице из којих су отишла деца о којој су током године бринуле.

Број од 49 празних породица на дан 31.12.2017. обухвата 20 породица које у току целе године нису имале децу на смештају и 29 породица које су током године биле попуњене а нису имале децу на смештају на дан 31.12.2017.

Од тих 29 породица за 5 породица је у току поновна процена због потребе да се преиспитају компетенције хранитеља; за 6 породица је урађена поновна процена (негативна) и чека се решење центра за социјални рад (од месец до 10 месеци). За нов смештај је расположиво 18 породица. Највећи број чекају смештај до 6 месеци, укључујући 5 породица које су расположиве тек месец дана. За један број породица је процењено да им је неопходно време како би се стабилизовале након одласка детета из породице и биле спремне за нов смештај.

Уназад три године укупан број празних породица (Графикон 3) опада из године у годину, било да посматрамо породице које у току године нису имале смештај или стање на дан 31.12.

Графикон 3: Број празних хранитељских породица на евиденцији Центра, 2015. - 2017. година

Податак о опадању броја празних хранитељских породица пре свега говори о максималном коришћењу ресурса и већој ажурности у архивирању. Центри за социјални рад у појединим случајевима пролонгирају доношење одлука о престанку важења лиценци, посебно када хранитељи сами одустану од бављења хранитељством. Без одговарајуће одлуке надлежне установе породица најчешће остаје на евиденцији Центра до истека важења лиценци.

У мањем броју случајева недостатак људских ресурса у Центру доводи до пролонгирања поступка поновне процене иако су чешће разлози стручне природе – процена се углавном не врши у периоду кризе у породици изузев *ukoliko* је такав став у супротности са интересом детета.

2.2. Структура хранитељских породица

Највећи број хранитељских породица су породице са **родитељским искуством** - 656, што чини 86% хранитељских породица⁶. Од тог броја 79% породица (518) чине **потпуне породице** (хранитељски пар са и без биолошке деце у домаћинству) а 21% породица (138) чине **хранитељи појединци** са родитељским искуством.

У односу на 2016. иста је заступљеност породица са родитељским искуством. За 2% је више потпуних породица него сингл хранитеља (са и без биолошке деце у домаћинству).

Родитељско искуство генерално представља снагу хранитеља. Висока заступљеност породица са родитељским искуством је важан показатељ компетенције хранитеља да задовоље развојне потребе деце на хранитељству. Када се има у виду комплексност хранитељске улоге, у односу на улогу биолошких родитеља, пораст броја хранитељских парова у односу на хранитеље појединце се може сматрати позитивном променом у структури хранитељских породица и представља пожељан тренд.

⁶ Целина у односу на коју се односи део је увек број хранитељских породица које су имале на смештају децу у току 2017. године – 767, ако није другачије наглашено

Када посматрамо хранитељске породице према годинама **искуства у хранитељству** нешто преко половине породица има искуство од једне до пет година, 51%. Ако том броју додамо и породице са искуством до годину дана (68 породица, или 9%) долазимо до податка о 60% породица са искуством до пет година. Са порастом дужине хранитељског стажа опада број породица. Број породица које имају преко 20 година искуства је занемарљив у односу на укупан број породица, свега 1% (9 породица). Реч је пре свега о сродничким породицама и породицама које брину о младим особама. У једном случају ургентни смештај је прерастао у стандардни. У другом породица брине о групи сиблинга, што је за децу у датим околностима било најбоље решење.

У односу на 2016. нема промена у заступљености породица из категорије породица са искуством од 6 до 9 година и искуством од преко 20 година. За по 1% је мање породица које имају до годину дана искуства и породица које имају од 1 до 5 година искуства. За 2% је више породица у категорији 10 до 19 година искуства.

Релативно стабилан број породица са искуством до годину – 68 у току 2017. и 76 у току 2016. можемо тумачити као показатељ континуираног обнављања ресурса кроз активности промоције хранитељства, обуке и процене кандидата за хранитељство.

Анализа структуре домаћинства хранитељских породица **према броју деце (укључујући и биолошку децу хранитеља)** показује да је у највећем броју породица (33%) дете на смештају једино дете у домаћинству. Број породица са двоје деце чини 28% - било да је реч о двоје деце на смештају или је у домаћинству и биолошко дете хранитеља.

Ако посматрамо **само број деце на хранитељству** највећи број породица (62%) има на смештају само једно дете. Двоје деце на смештају има 30% породица, а троје 7%. Са четворо деце, што је највећи број деце у једној хранитељској породици, је свега осам породица. Реч је о смештају сиблинга.

Структура домаћинства хранитељских породица, било да посматрамо само децу на смештају или у обзир узимамо и децу хранитеља, је повољна. Мали број деце у породици омогућава хранитељима да посвете довољно пажње сваком детету и да развијају индивидуалан однос са дететом, што је једна од основних предности породичног смештаја у односу на домски смештај.

Према искуству тима који разматра захтеве за смештај и предлаже хранитељске породице 2017. је било нешто више смештаја у породице које су већ имале децу на смештају. Пораст броја деце у једној породици не доприноси квалитету хранитељског смештаја. Изнуђен је потребом да се одговори на што већи број захтева за смештај у околностима недовољног броја хранитељских породица. Уколико се проблем недовољног броја хранитељских породица у односу на потребе за смештајем не реши временом ће доћи до још већег застоја у смештају или нарушавања стандарда хранитељског смештаја, односно квалитета смештаја који је годинама изграђиван.

Анализа **старосне структуре хранитеља** показује да половина од укупног броја хранитеља има између 51 и 64 године. Најмањи број, 2% је најмлађих хранитеља - до 30 година старости. Значајан број, 31% хранитеља је у животном добу које се може

сматрати најпродуктивнијим - од 31 до 50 година. У категорији старијих (65 – 70 година) је 13% хранитеља. Свега 4% хранитеља је у категорији старијих од 70 година.

Старосна структура хранитеља се није битно променила у односу на претходну годину. Већи је број хранитеља у категорији најмлађих (за 1%) и старијих (за 2%). За 3% је мањи број хранитеља у категорији од 51 до 64 године.

Образовна структура хранитеља је значајна са аспекта њихових капацитета да помогну деци у образовном процесу и подрже школовање деце на хранитељству до крајњих граница њихових потенцијала. Највише хранитеља, 61% има заршену средњу школу. Са вишом/високом школом, укључујући магистратуру и докторат, је 16% хранитеља. Само основну школу има 15% хранитеља а још 5% хранитеља поред основне школе има курс за одређено занимање. Ни један хранитељ није без школе. Непотпуну основну школу има 2% сродничких хранитеља.

Образовна структура хранитеља је повољна. Није се битно променила у односу на 2016. Један хранитељ без школе се више не бави хранитељством.

Етничко порекло хранитељских породица се посебно анализира због стандарда смештаја деце у породице исте националне припадности. Структура хранитељских породица према етничкој припадности носиоца хранитељства у потпуности одговара општој популацији. Највише породица, 86% је српске националне припадности, док 12% породица припада ромској заједници. Занемарљив број породица је у категорији свих осталих: румуни, албанци, мађари.

Уназад три године нема значајних промена у броју хранитељских породица ромског етничког порекла. У односу на 2016. за 1% је мање хранитеља ромског етничког порекла. Због оваквог односа стандард везан за подударање етничког порекла детета и хранитељске породице није могуће испунити.

Имајући у виду потребу за смештајем деце ромског порекла јасно је да и даље постоји потреба регрутовања већег броја хранитеља из ове етничке групе. У ситуацији хроничног недостатка породица ромског етничког порекла напори се улажу у правцу сензитивисања и мотивисања породица које припадају већинској заједници за прихват и неговање идентитета деце из мањинских заједница.

Место становања за 47% хранитељских породица је градска средина док остале живе ван овог подручја. Код 91% хранитељских породица стан (кућа) у коме живе је у **власништву** члана хранитељске породице. Свега 4% породица је у подстанарском статусу, док остали живе у стану пријатеља или рођака. Породице у подстанарском статусу нису у ризику од честих селидби, посебно изван насеља у коме живе. Стан је по правилу **комфоран** (89%). У преосталом броју породица недостаци се најчешће односе на величину (5%) и лошу грађу (2%). Четири сродничке хранитељске породице немају воду у стану а две живе у стану који има влагу. **Простор намењен детету** је код 87% хранитеља у потпуности у складу са дефинисаним стандардима. Код 10% хранитеља простор није у складу са стандардима али постоји могућност да се прилагоди. Када су у питању **приходи**, 71% хранитељских породица има приходе на нивоу просечне зараде. Свега 3 породице (0,4%) има само накнаду за рад хранитеља.

Нема значајних разлика у погледу стамбених услова хранитељских породица 2017. у односу на 2016, било да посматрамо укупан број породица или „нове породице“⁷. Породице које су први смештај имале 2017. године, у које спадају и сродничке породице којима је признат статус хранитељских породица, такође имају добре стамбене услове у високом проценту, без озбиљних недостатака. Код свега 3 породице из ове групе стан је лоше грађе. Код 5 породица простор намењен детету није у складу са дефинисаним стандардима али може да се унапреди.

У закључку анализе структуре хранитељских породица можемо да кажемо да су и у 2017. години, као и претходних година, структурални стандарди хранитељског смештаја испуњени у високом проценту. Другим речима, према индикаторима који се прате, хранитељске породице пружају квалитетан смештај деци о којој брину.

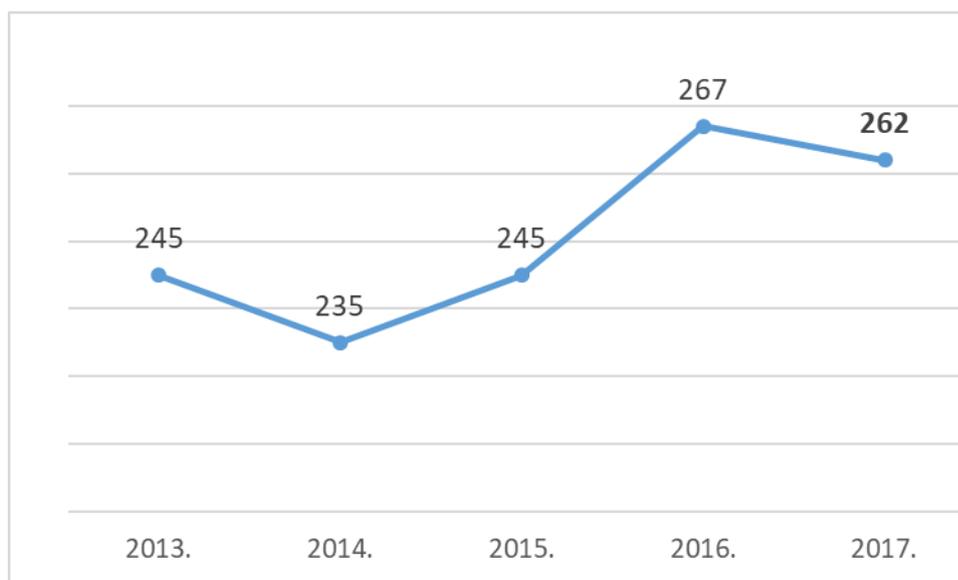
Потребно је у фокус кампање за јачање ресурса ставити будуће хранитеље млађих генерација, различите етничке припадности - посебно ромске.

2.3. Сродничке хранитељске породице

У укупном броју хранитељских породица заступљеност сродничких породица у 2017. износи 34%. Према статистичким подацима то значи да је 2017. за 1% мање сродничких породица у односу на 2016. годину. Међутим, ова разлика се не може тумачити као генерално, макар и минимално, смањење броја сродничких хранитељских породица. За четири сродничке породице се чека потврда о општој подобности за хранитељство. Три породице се не евидентирају као породице са децом на смештају јер центар за социјални рад још није доставио (донео) решење о смештају.

Посматрано у периоду од 2013. до 2017. године просечан број сродничких хранитељских породица је 251. Уочавају се блага одступања од тог броја у периоду од пет година (Графикон 4). Од 2014. до 2016. број сродничких хранитељских породица расте. У 2017. је, према евиденцији Центра, пет породица мање него 2016.

Графикон 4: Број сродничких хранитељских породица на евиденцији Центра, 2013. - 2017. година

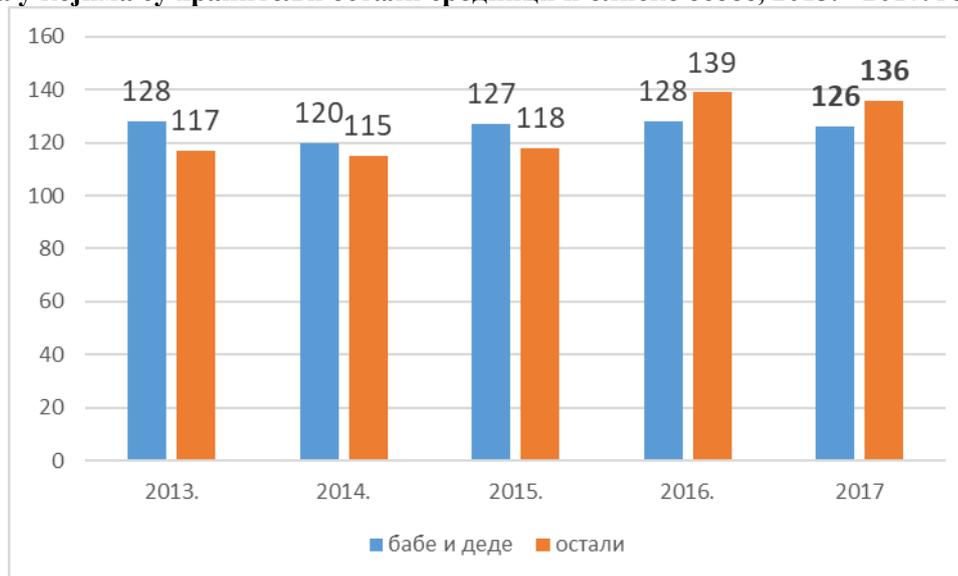

⁷ Породице које су први смештај имале 2017.

Као и 2016. највећи је број сродничких хранитељских породица у којима о деци брину баба и деда (48%). Следећи тип сродства по степену заступљености су ујак, стриц или тетка (38%). Брат или сестра су хранитељи у мањем броју случајева (8%).

Када се упореди укупан број осталих сродника и блиских особа (ујак, стриц, тетка, кума, брат, сестра...) који брину о деци на хранитељству са бројем породица у којима су баба и деда хранитељи (Графикон 5) добија се другачија слика. Последње две извештајне године (2017. и 2016.) више је породица у којима о детету брину остали сродници него породица у којима су хранитељи баба и деда.

Графикон 5: Однос између броја породица у којима су хранитељи бабе и деде и броја породица у којима су хранитељи остали сродници и блиске особе, 2013. - 2017. година

Пораст броја сродничких хранитељских породица у којима су хранитељи остали сродници и блиске особе је значајан са аспекта заштите интереса детета. У складу са нормативним актима предност се даје збрињавању деце у кругу сродника и блиских особа. Деца остају у истом окружењу или прелазе у средину која им је позната, што олакшава превладавање изазова везаних за промену и обезбеђује сталност. У исто време дете може да има додатне добити. Када су носиоци хранитељства особе млађе генерације умањују се ризици везани за генерацијски јаз. Њихов капацитет за бригу о деци у даљој будућности, а не само актуелном тренутку, је већи.

Повољна кретања у структури хранитељских породица према типу сродства је једним делом резултат активности саветника за хранитељство. Током праћења и подршке породице саветник настоји да мотивише остале сроднике да се укључе на обуку и преузму дужност хранитеља.

Као и у претходним извештајима важно је указати да су и даље присутне дилеме/проблеми у процени (почетна и поновна) сродничких хранитељских породица. Стиче се утисак да се приликом постављања старатеља и касније одлуке о хранитељском смештају орган старатељства првенствено руководи неспорним значајем сродничких веза за дете, док се мање води рачуна о испуњености структуралних стандарда и компетенцијама сродника.

Када сродничка породица уђе у процес за добијање статуса хранитељске породице дете је већ у породици. Ускраћивање добијања лиценце (или укидање лиценце) не само да не доприноси побољшању положаја детета већ га чини неповољнијим јер хранитељство подразумева како материјалну тако и стручну подршку. С друге стране, одговорност за квалитет хранитељског смештаја преузима у највећој мери Центар. При томе није прописан минимум структуралних и функционалних стандарда за сродничке породице, а центри за социјални рад најчешће немају довољно индикатора за измештање детета из породице против воље сродника, посебно када је реч о деци која, с обзиром на узраст, потпуно партиципирају у одлучивању о томе где ће живети.

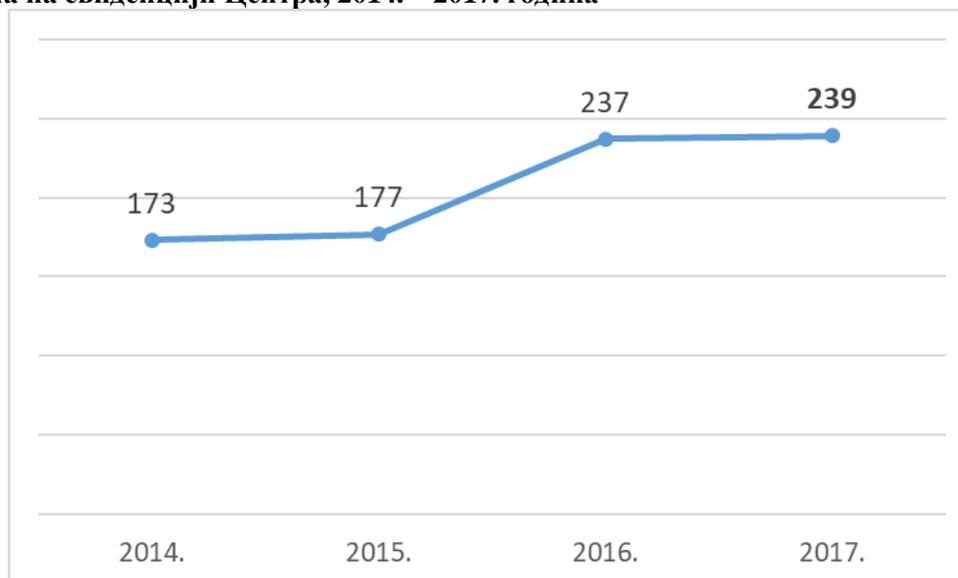
Центар је 2017. наставио са реализацијом програма редовне обуке за сродничке хранитеље како би хранитељима из ове групе пружио подршку.

И даље је потребна шири стручна расправа и јасније, обавезујуће смернице везане за процену сродничких хранитељских породица.

2.4. Хранитељске породице које брину о деци са развојним или здравственим сметњама

На евиденцији Центра је 2017. било **31% хранитељских породица које су бринуле о деци и младима са развојним или здравственим сметњама**. Број породица које брину о деци са комплексним потребама је готово исти у односу на 2016. годину и благо повећан у односу на претходне године, али и даље далеко мањи у односу на потребе за смештајем (Графикон 6).

Графикон 6: Број хранитељских породица које брину о деци са развојним и здравственим сметњама на евиденцији Центра, 2014. – 2017. година

Повећање броја хранитељских породица које би бринуле о деци са развојним или здравственим сметњама, поред кампање на националном нивоу, захтева системска решења. Постоје акредитивани програми обуке хранитеља за бригу о (ризико) бебама, деци са Даун синдромом, деци са интелектуалним сметњама. Ови програми су креирани тако да мотивишу и оснажују хранитеље за специјализовано хранитељство

али се спорадично реализују. Поред тога, систем не прави разлику између хранитељи који брину о деци из ових група и хранитеља који пружају услугу стандардног смештаја - немају обавезу да се едукују по специјализованом програму, немају посебне лиценце ни права. Препреку за развој породичног смештаја уз интензивну и додатну подршку (специјализовано хранитељство) представљају и недовољно развијени ресурси подршке, укључујући и повремени породични смештај.

2.5. Ургентан и повремени породични смештај

Ургентан и повремени породични смештај су такође дефинисани као посебан облик породичног смештаја (члан 49. Закона о социјалној заштити). Као и за породични смештај за децу са здравственим и развојним сметњама постоји акредитован програм обуке за ургентно хранитељство. Међутим, у пракси се Центар сусреће са великим тешкоћама у обезбеђивању ургентног смештаја.

Центар не располаже ресурсом хранитеља за ургентни смештај. У пракси би то значило да постоје породице које су посебно обучене, процењене, лиценциране, опремљене и расположиве за смештај у сваком тренутку без обзира на карактеристике детета које је у потреби за смештајем. За сада не постоји нормативни оквир који би ближе уредио овај облик породичног смештаја укључујући и посебан начин финансирања.

Развој ургентног хранитељства чија би карактеристика по дефиницији било унапред ограничено трајање (нпр. 60 дана од смештаја) ометају и ставови да ургентно хранитељство може (треба) да прерасте у стандардни смештај како би се избегле промене у животу детета. Уз сво уважавање аргумената везаних за ризике овог типа, на овом степену развоја хранитељства, у пракси то значи да и породице које се у актуелним условима одлуче да прихвате ургентни смештај најчешће престају да буду расположиве за нове ургентне смештаје.

Током 2017. реализована су **24 ургентна смештаја**. Услуга ургентног породичног смештаја се одржавала захваљујући сензитивности, емпатичности хранитеља и појачаном напору стручних радника, уз свест о ризицима и стално балансирање између добити за дете и ризика. Мисли се на ризике типа питања да ли ће смештај изазвати кризу у породици, да ли ће бити угрожен квалитет постојећег стандардног смештаја преко дозвољених граница.

Забринутост произилази из чињенице да је ургентни смештај увек смештај са повећаним ризиком а реализује се у породице које су у датом тренутку иоле расположиве а не породице које су по својим карактеристикама одабране као породице за ургентан смештај. Упркос уважавању интереса деце и разумевању позиције водитеља случаја који често нема решење, посебно у срединама у којима не постоје прихватилишта или у ситуацијама када су њихови капацитети попуњени, реализација ургентног смештаја актуелним околностима значи преузимање одговорност за евентуалне лоше исходе. Поставља се питање да ли је уопште оправдано реализовати ургентни смештај, када не постоје системски предуслови. Ситуацију додатно компликује чињеница да смештај беба из породилишта или Института за неонатологију за водитеље случаја постаје хитан смештај јер се обраћају Центру тек када их здравствена установа обавести о дефинитивном дану отпуста.

На територији Центра постоји императив да се обезбеди бар минималан број ургентних хранитељских породица, односно породица које би се бавиле само ургентним хранитељством. Током 2017. у Београду су више пута били попуњени капацитети резиденцијалних установа за смештај, које су још увек, супротно дечјим развојним потребама и закону, једино, изнуђено решење, за децу узраста до три године. Због тога су у развоју ургентног хранитељства приоритет управо деца овог узраста.

Према нашим искуствима у појединим срединама проблем се решава тако што локална заједница преузима финансирање породица које се баве ургентним смештајем и обезбеђују накнаду у периоду када су породице на располагању за наредни ургентни смештај.

На евиденцији Центра је и **једна породица** која пружа услугу **повременог породичног смештаја**. Ова услуга такође није у довољној мери стандардизована. Због тога породица која пружа услугу наилази на велике проблеме. Постоји стални ризик од прекида пружања услуге.

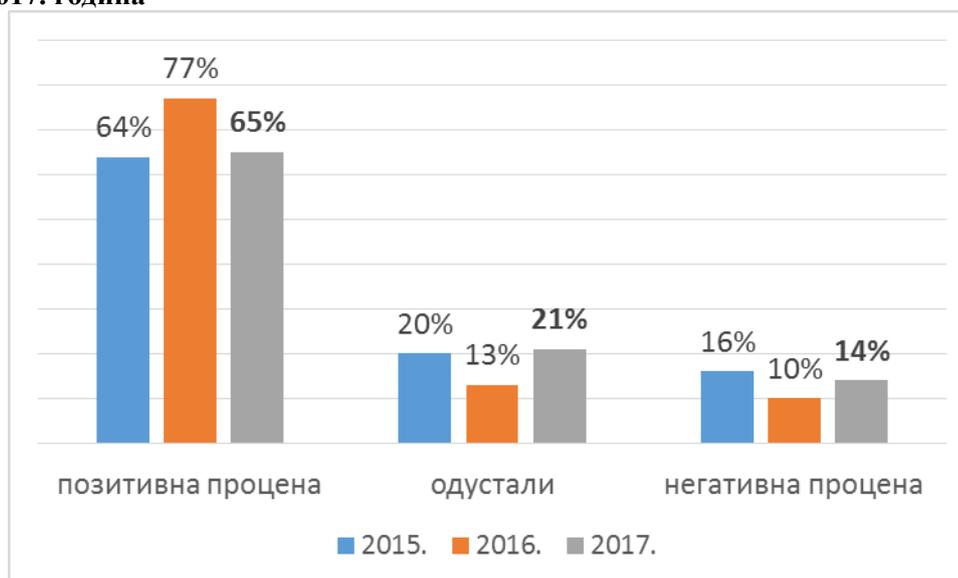
2.6. Флукуација хранитељских породица - регрутовање нових и престанак важења лиценце

У току 2017. завршена је обука и процена за **71** породицу, док су остали кандидати на дан 31.12. 2017. били у различитим фазама обуке, односно процене.

Позитивно је процењено 46 породица, или 65%. Током обуке је одустало од захтева за бављење хранитељством 15 породица или 14%. За 10 породица је дато негативно мишљење о подобности за бављење хранитељством (14%).

У 2017. је било 12 мање породица кандидата у поступку обуке и процене него 2016. (71 у односу на 83). Уз то је и пролазност кандидата за хранитељство мања за 12% (Графикон 7).

Графикон 7: Поређење исхода обуке и процене кандидата за хранитељство у Центру, 2015. – 2017. година

Мања пролазност свакако утиче на укупне ресурсе за смештај. Међутим, то не значи да је потребно преиспитивање критеријума процене. Неопходно је уважавати везу између квалитета хранитељског смештаја и квалитета процене кандидата, иако процена није једини фактор који утиче на квалитет хранитељског смештаја.

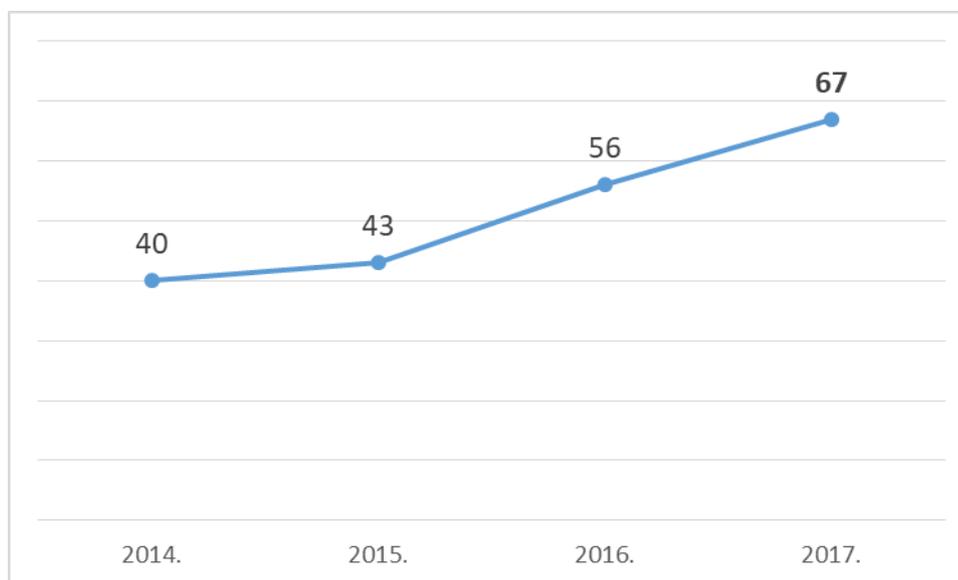
Одлуком органа старатељства у 2017. је за **67 хранитељских породица (9%) престала да важи подобност за бављење хранитељством.**

Од укупног броја породица за које је престала да важи лиценца, 73% хранитеља је саминицијативно одустало од даљег бављења хранитељством. Остали разлози су заступљени у мањим процентима. За осам хранитеља (12%) је важење лиценце престало због неадекватног обављања хранитељске функције. Две хранитељске породице (3%) нису задовољавале стандарде прописане правилником. Три хранитеља су преминула.

Од даљег бављења хранитељством су најчешће одустајали хранитељи са дугогодишњим хранитељским искуством у ситуацији када је дете о коме су бринули отишло из породице. Сроднички хранитељи се по правилу не одлучују за стандардно хранитељство када за дете о коме брину престане смештај, без обзира на животно доба и хранитељски стаж.

Компаративна анализа података за четири године показује да расте број хранитељских породица за које у току године престане да важи лиценца (Графикон 8).

Графикон 8: Број хранитељских породица за које престала да важи лиценца, 2014. – 2017. година

Када анализирамо број породица за које је центар за социјални рад донео одлуку о престанку важења лиценце исти тренд се уочава и када посматрамо апсолутне бројеве и када посматрамо број „укинутих“ лиценци у односу на број активних породица у току дате године.

Искуство показује да када престанак важења лиценце условљава пресељење детета из једне хранитељске породице у другу, премештај може бити без озбиљних последица по дете, уколико је добро планиран и обе породице („стара“ и „нова“), уз подршку саветника, сарађују у припреми детета и стављају у фокус интерес детета.

Да би се број хранитељских породица одржао на достигнутом нивоу потребно је између 50 и 80 нових хранитељских породица. Процена се базира на просечном броју породица које су уназад четири године престале да се баве хранитељством и тренду пораста броја тих породица.

За развој мреже хранитељских породица на територији за коју је надлежан Центар и обезбеђивање хранитељских породица за смештај деце која из године у годину остају ван система хранитељства потребан је далеко већи број породица. Током 2017. Центар је због попуњености капацитета, односно неподударања потреба детета са карактеристикама расположивих породица негативно одговорио на 29 захтева за смештај деце до три године и 67 захтева за старију децу, не рачунајући захтеве из средина које не гравитирају ка региону за који је Центар надлежан. При томе је важно имати у виду да за толико број нових породица (смештаја), са постојећим људским ресурсима не би могла да се обезбеди адекватна подршка и очува достигнут квалитет хранитељског смештаја.

3. КОРИСНИЦИ ПОРОДИЧНОГ СМЕШТАЈА

3.1. Број деце и младих на породичном смештају

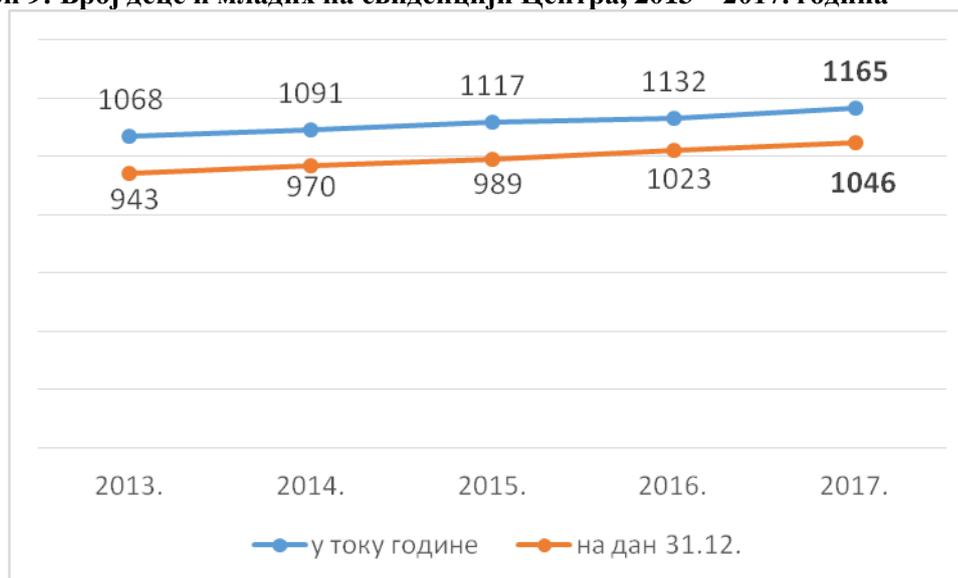
На евиденцији Центра, током 2017. године, на породичном смештају је било 1165 деце и младих, а на дан 31.12.2017. године 1046 деце и младих (Табела 5).

Табела 5: Број деце и младих на евиденцији Центра по радним јединицама, 2017. година

Радна јединица	Број корисника у току 2017.	Број корисника на дан 31.12.2017.
Београд, Седиште	631	574
РЈ Ваљево	192	167
РЈ Лозница	154	140
РЈЛозница-Канцеларија Шабац	188	165
Укупно	1165	1046

Тренд пораста укупног броја деце и младих на породичном смештају се наставља и у 2017. години (Графикон 8), било да посматрамо укупан број деце и младих током године или на дан 31.12.2017.

Графикон 9: Број деце и младих на евиденцији Центра, 2013 – 2017. година

Број деце која су смештена у 2017. (142) је приближан као и 2016. (147).

3.2. Деца и млади према старости, полу, пребивалишту пре смештаја и разлозима смештаја

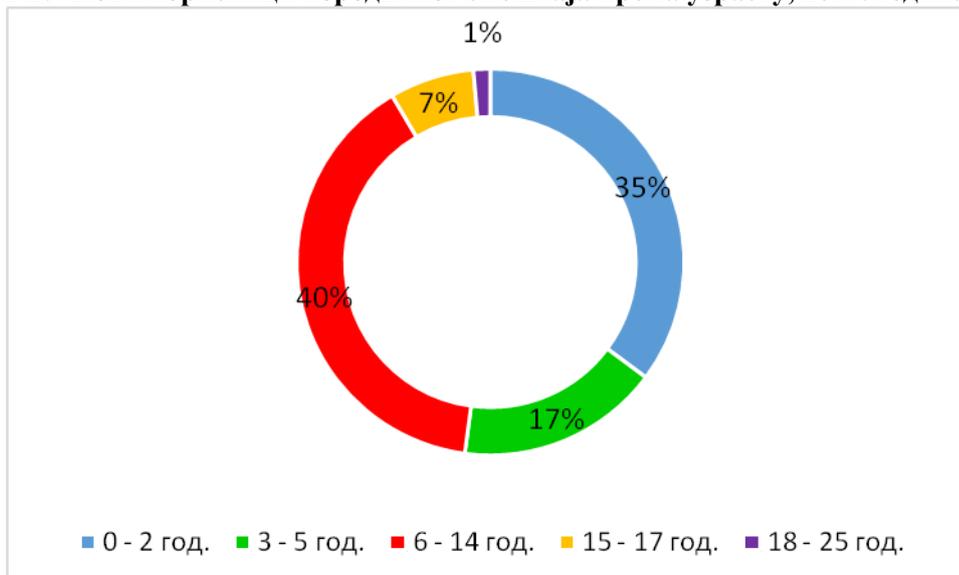
Старосна структура деце на породичном смештају се у основи не мења значајно између две извештајне године. У односу на укупан број деце на дан 31.12.2017. године, као и ранијих година, највећи је број деце узраста од шест до 14 година. Категорија деце овог узраста обухвата највећи распон што једним делом објашњава овакву дистрибуцију по узрасту. По заступљености следе деца узраста 15 – 17 година, млади узраста 18 – 25 година, деца узраста 3 – 5 година док је најмањи број деце узраста до две године.

Ако поредимо заступљеност појединачних узрасних категорија у односу на број деце на дан 31.12.2016. и 31.12.2017. види се да нема значајних разлика. На крају 2017. је за један посто више беба и за толико мање деце узраста од 3 до 5 година.

Према **полној структури** корисника на дан 31.12.2017. на породичном смештају је било нешто више корисника женског пола - 53%, а 47% мушког пола. У полној структури корисника нема значајних промена годинама уназад.

Ако анализирамо само **нове кориснике у 2017. години - 142**, и при томе имамо у виду да је категорија узраста од 6 до 14 година највећег опсега, можемо да закључимо да се приоритет приликом смештаја даје бебама и деци нижег календарског узраста. (Графикон 10)

Графикон 10: Нови корисници породичног смештаја према узрасту, 2017. година

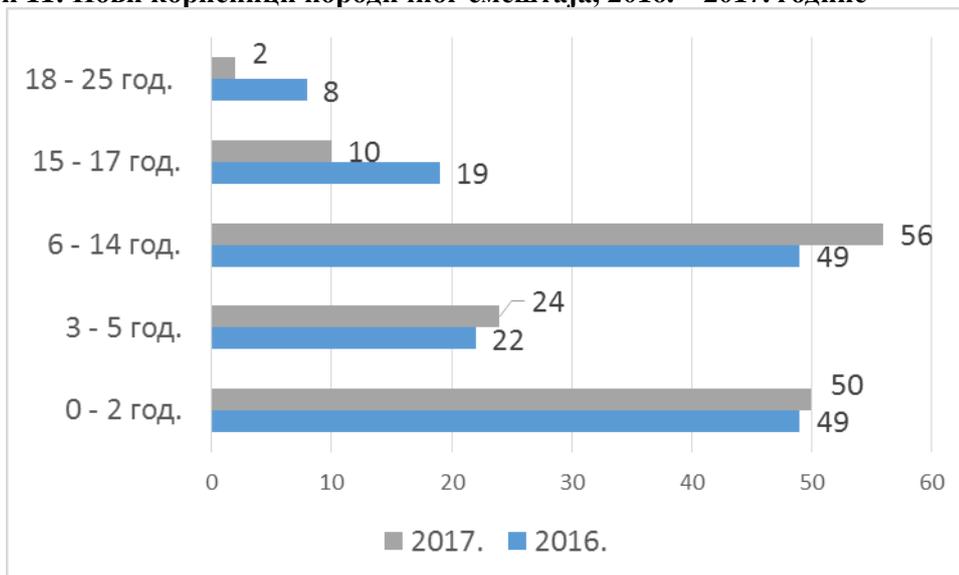

Оваква политика смештаја је усклађена са стручним ставовима о раном развоју деце и на њима заснованој законској одредби о забрани смештаја у институције деце до три године старости. У 2017. је смештено 62 деце узраста до три године а 2016. је смештено 54 деце из ове узрадне категорије.

Нажалост, још увек је велик број деце најнижег узраста за коју Центар није у могућности да обезбеди хранитељске породице. Поред тога што је генерално број расположивих хранитељских породица увек мањи од броја захтева за смештај, немају све породице услове и компетенције за бригу о бебама и малој деци, односно не испуњавају стандарде за конкретан смештај.

Ако пратећи прописане категорије поредимо по узрасту сву децу која су смештена 2017. и 2016. (Графикон 11) можемо да приметимо да је 2017. у односу на 2016. смештај реализован за нешто већи број деце млађег узраста него старијег.

Графикон 11: Нови корисници породичног смештаја, 2016. – 2017. године

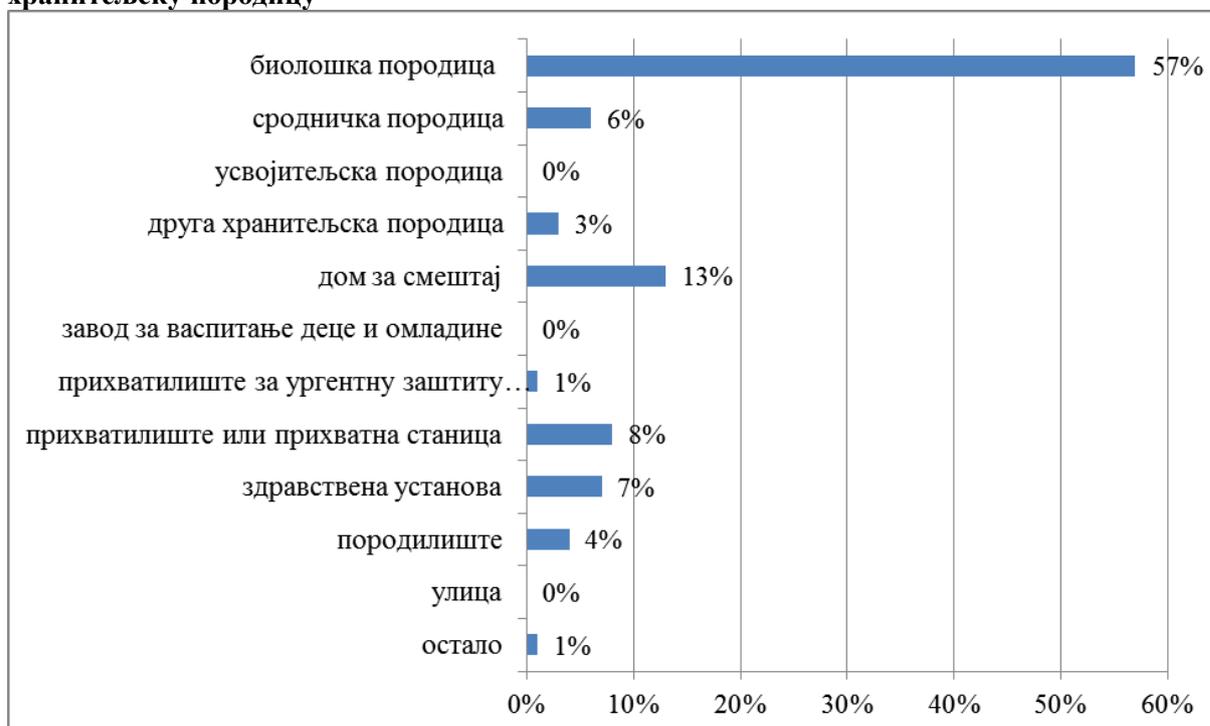

За готово сву децу, тачније за 95% деце која су смештена у току 2017. године (**нови корисници**) хранитељска породица је обезбеђена на **територији** истог округа на коме је дете имало пребивалиште пре доласка на породични смештај. Тиме је, као и годинама уназад, испуњен стандард да се деца смештају на територији града и округа у којима живе, како би се олакшали контакти са родитељима, односно очувао континуитет у животу детета. Одступања од овог стандарда су била у случајевима када су за децу са територије града Београда обезбеђене породице на територији радних јединица Центра. Центар за социјални рад одговоран за заштиту детета је прихватио предлог породица које имају пребивалиште ван Београда јер је проценио да је примарни интерес детета у тим случајевима био одрастање у породичном окружењу.

Поклапање **етничког порекла** детета и хранитељске породице је такође обезбеђено у високом проценту, што олакшава уклапање детета у нову средину и неговање идентитета. Поштовање овог стандарда је за дете мање значајно од самог породичног искуства. Због тога се, када год је то могуће, смештај реализује без обзира да ли се етничко порекло детета и породице поклапају. У пракси то значи да се деца најчешће ромског етничког порекла, без обзира на верско опредељење родитеља, смештају у неромске породице.

Анализирајући **средину из које су деца смештена 2017. дошла** у хранитељску породицу, уочава се да је најчешће то биолошка породица (81 дете или 57% од укупног броја нових смештаја) (Графикон 12). Ни једно дете није смештено „са улице“, из усвојитељске породице ни из прихватилишта. Једно дете из категорије „остали“ је дете без пратње у ситуацији миграције које је било на смештају у радној јединици Завода која пружа услугу смештаја деци из ове групе.

Графикон 12: Деца и млади смештени у току 2017. према средини из које су дошли у хранитељску породицу

Најчешћи **разлог (нових) смештаја**⁸ је неадекватно родитељско старање (60%). У односу на 2016. то је благо повећање (за 4%) заступљености овог разлога. За толико је мањи број деце 2017. у односу на 2016, за коју је разлог смештаја спреченост родитеља да врше родитељско право.

3.3. Корисници према дужини боравка, сметњама у развоју, образовању, контактима са породицом, старатељској заштити и разлозима престанка смештаја

Дужина боравка деце у хранитељским породицама

На дан 31.12.2017. је **47%** деце боравило на породичном смештају **до 3 године**, односно 35 % од једне до три године. У поређењу са 2016. мањи је број деце која су краће на породичном смештају у односу на број деце која су дуже на породичном смештају - 4 до 5 година и 10 до 13 година.

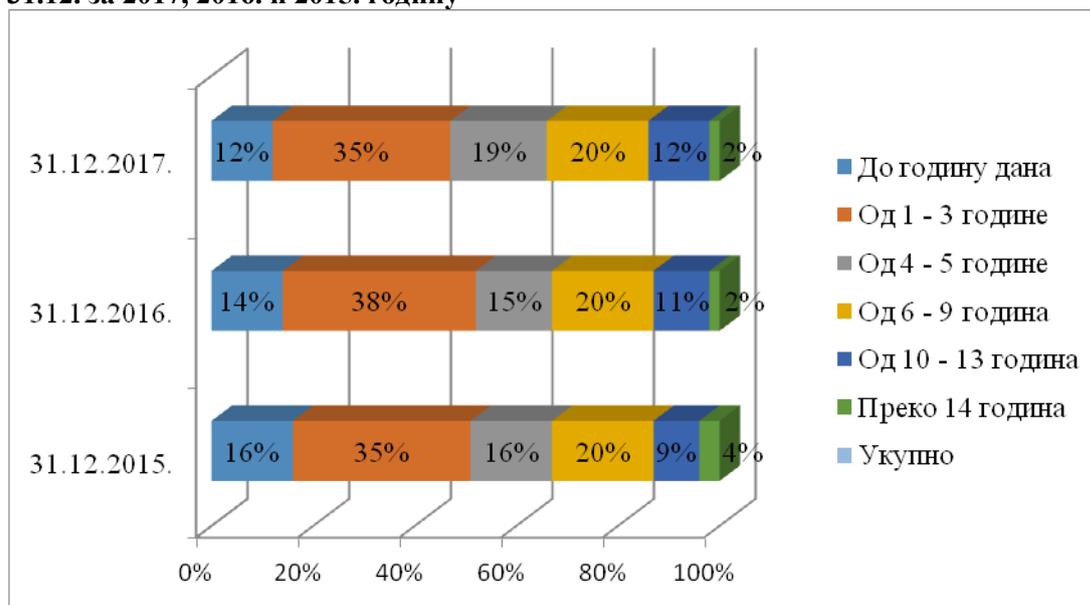
Можемо да закључимо да привременост полако престаје да буде одлика хранитељства као облика заштите. Овај показатељ може да се тумачи на више начин: недовољно су развијене услуге подршке биолошкој породици које би омогућиле повратак детета у породицу порекла; нису јасно дефинисани (или се не поштују) рокови у планирању сталности за дете, не доносе се (или се не реализују) паралелни (резервни) планови услуга и мера; недостају механизми за брже регулисање породично правног статуса детета; нису усклађена очекивања усвојитеља са карактеристикама деце за коју је усвојење начин обезбеђивања сталности.

Проблем дугог боравка деце у хранитељским породицама онемогућава да већи број деце користи ову услугу „на месту“ деце којој породични смештај више није потребан. Уколико деца остају „заглављена“ у хранитељским породицама, и када циљ постављен у плану услуга и мера заштите није „породични смештај до осамостаљивања“, доводи се у питање заштита најбољег интереса деце. Решавање овог проблема захтева системски приступ и мере.

---

⁸ Премештаји из једне у другу хранитељску породицу на територији Центра се не евидентирају као нов смештај јер би тиме број деце на смештају био нереалан. Питање премештаја се дискутује у делу који се односи на премештаје (табела 46 у статистичком извештају).

Графикон 13: Деца и млади према дужини боравка у хранитељским породицама на дан 31.12. за 2017, 2016. и 2015. годину

Породични смештај деце са сметњама у развоју

На дан 31.12.2017. години, на евиденцији Центра је било **193** деце са **развојним и здравственим сметњама**, што представља 18% од укупног броја деце на породичном смештају у том тренутку. Број деце и младих са развојним и здравственим сметњама је нешто мањи (за 2%) него 2016. године (Табела 6).

За још 45 деце (4%) постављена је дијагноза сумње на сметње у развоју или је у току диференцијална дијагностика.

У **структури развојних и здравствених сметњи** код деце на смештају најчешће су интелектуалне тешкоће, затим следе поремећаји понашања и тежи емоционални проблеми, сензорна оштећења, вишеструке сметње, озбиљна органска обољења и телесне сметње.

За једну младу особу после десет година борбе са болешћу успешно је извршена трансплатација органа.

Табела 6: Број деце и младих са развојним или здравственим сметњама на смештају у хранитељским породицама према старости, 31.12.2017.

	0-2	3-5	6-14	15-17	18-25	Укупно
Телесне	1	4	4	3	0	12
Интелектуалне тешкоће	0	2	32	11	8	53
Сензорне тешкоће	1	5	22	3	1	32
Первазивни развојни поремећаји	0	2	1	0	0	3
Вишеструке сметње	0	3	18	4	5	30
Озбиљнија органска обољења	0	2	7	2	4	15

Психијатријска болест	0	0	2	0	0	2
Поремећај понашања и тежи емоционални проблеми	0	0	24	11	1	36
Остало	1	3	3	3	0	10
Укупно	3	21	113	37	19	193

Центар посебну пажњу поклања различитим анализима о деци са сметњама у развоју, као посебно осетљивој групи. Једна таква анализа потврдила је искуствена сазнања да је највећа заступљеност развојних сметњи код деце на смештају у узрасним категоријама које припадају различитим фазама адолесценције.

Право на увећану накнаду за издржавање или увећани додатак за помоћ и негу другог лица остварује 109 деце. У односу на број деце са здравственим и развојним сметњама може се закључити да је још увек је недовољан обухват деце која остварују ова права (око 60%), мада остаје могућност да се овакав резултат добија због тога што су категорије сметњи широко постављене. Према мишљењу саветника за хранитељство за 18 деце постоји основ за увећање накнаде за издржавање али то право није остварено.

Образовање деце и младих на породичном смештају

У популацији деце која су укључена у **образовни процес**, не рачунајући децу која су обухваћена програмом припреме за школу, највећи број деце похађа основну школу (67%) (Табела 7).

Средње школе похађа 23% деце, док је на вишој и високој школи 9% младих.

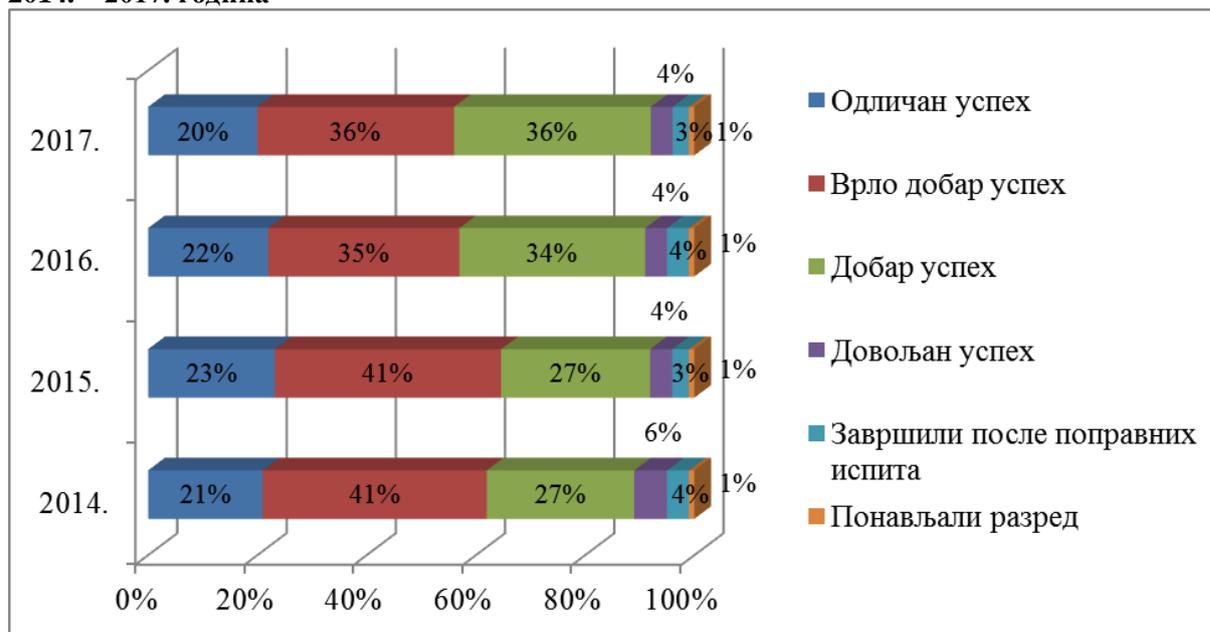
Табела 7: Број деце према узрасту и образовној установи, на дан 31.12.2017.

Врста образовне установе	Узраст				Укупно
	5 - 6	7 - 14	15 - 17	18 – 25	
Редовна ОШ	5	397	36	0	438
Редовна ОШ са индивидуалним програмом	0	50	8	0	58
Специјална ОШ	0	19	4	0	23
Редовна СШ	0	6	110	42	158
Редовна СШ са индивидуалним програмом	0	0	7	4	11
Специјална СШ	0	0	6	2	8
Школа за основно образовање одраслих	0	0	0	0	0
Студенти - виша и висока школа	0	0	0	73	73
Укупно	5	478	171	121	790

Једно дете основношколског узраста је напустило основну школу док је троје деце средњошколског узраста напустило средњу школу.

Ако анализирамо школски успех деце основношколског и средњошколског узраста, не рачунајући прваке који немају квантитативну оцену успеха, преко половине деце овог узраста (383 или 56%) има одличан и врло добар успех, и то 20% одличан и 36% врло добар успех. У поређењу са постигнућем деце 2016. и ранијих година, нема значајних одступања (Графикон 14).

Графикон 14: Структура деце и младих на породичном смештају према школском успеху, 2014. – 2017. година

Анализа броја деце узраста од три до шест година (170) и броја деце која су укључена у предшколску установу показује да преко половине деце (56%) борави у предшколским установама, не рачунајући децу која похађају само обавезан програм припреме за полазак у школу. Податак о коришћењу услуге „вртића“ говори да значајан број деце, поред стимулативног породичног окружења, има прилику да учи и социјализује се на организован начин уз подршку васпитача. Свега пет беба (деца узраста до годину дана) и још 10 двогодишњака део времена проводи у јаслицама. Углавном је реч о деци чији су хранитељи у радном односу.

Преко 50% деце и младих основношколског и средњошколског узраста је укључено у различите ваннаставне активности, што говори о адекватном подстицању њихових талената и интересовања. Највећи број деце (42%) је заинтересовано за организовано бављење спортом. Значајан број (20%) негује народну традицију бавећи се фолклором и показује заинтересованост за драмско и рецитаторско изражавање (10%). Посебне резултате на спортском и другим пољима из сфере својих интересовања постигло је 73 деце и младих (18% укључених у ваннаставне активности).

Последњи подаци показују да је на евиденцији Центра 80 студената, од којих је само четворо на вишој школи. Од тог броја је 24 „бруцоша“. Млади на породичном смештају уписују најразличитије факултете, како државне тако и приватне. Просечна оцена на студијама је преко 8.

Одржавање контакта са сродницима

Очување континуитета у животу детета путем неговања веза са родитељима (сродницима) и другим блиским особама је једна од важних потреба детета на хранитељском смештају. Задатак хранитеља да подрже контакте између детета и њему важних особа, у складу са проценом најбољег интереса детета и планом контаката који доноси центар за социјални рад у сарадњи са осталим актерима. Зато се динамика контаката посебно анализира као индикатор заштите права детета, а на неки начин и компетенција хранитеља.

Од укупног броја деце свега шесторо деце нема сроднике. Као и 2016. године највећи број деце **има контакте** са сродницима – 776 или **75%** (од броја деце која имају сроднике⁹). Ако изузмемо случајеве у којима су контакти забрањени одлуком суда (15) видимо да значајан број деце (249) нема контакте са родитељима, односно сродницима.

Да би се планирале мере које за циљ имају више контаката деце на породичном смештају са сродницима потребна је детаљнија анализа о разлозима изостајања контаката. Један број родитеља је вероватно спречен да виђа децу због болести (лечења) и других објективних околности. Верујемо да би различити видови помоћи и подршке родитељима (сродницима) могли да допринесу томе да они више учествују у животу детета током породичног смештаја. Изостајање контаката у дугом периоду смањује шансе за повратак детета у биолошку породицу.

Анализа динамике контаката показује да највећи број деце виђа сроднике једанпут месечно (Графикон 15).

Графикон 15: Динамика контаката деце и младих на евиденцији Центра на дан 31.12.2017. године

Анализа места одржавања контаката показује да 21% деце контактира са сродницима у центру за социјални рад, што је мање прикладна средина него породица. Према нашем

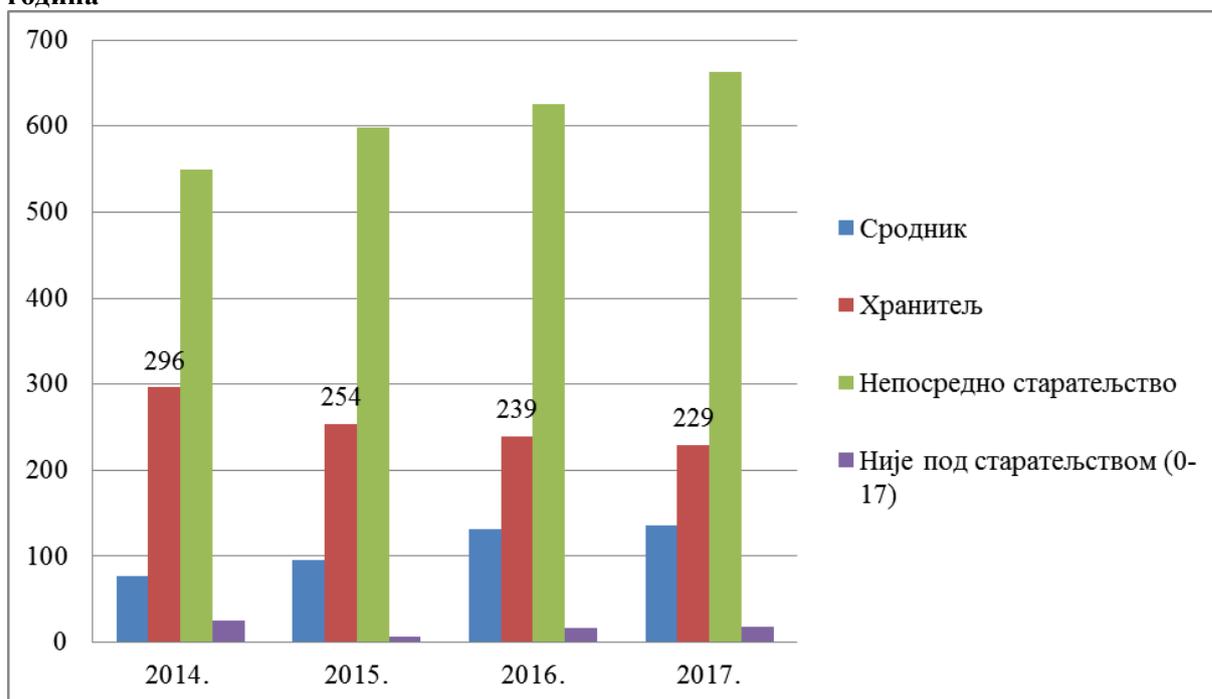
⁹ Број деце на дан 31.12.2017.

Искуству контакти у службеним просторијама се организују по правилу на почетку смештаја, без обзира на процену ризика. На тај начин стручни радници у овој осетљивој фази смештаја имају прилику да опсервирају контакте и пруже подршку свим актерима. Када се стекну услови контакти се организују на другом месту, најчешће у хранитељској породици, што је у складу са интересом детета.

Старатељска заштита

Највећи број деце на породичном смештају је под непосредним старатељством – 64% од броја деце обухваћене старатељском заштитом. За 1% је више старатеља из категорије стручних радника центра за социјални рад него 2016.

Графикон 16: Деца (на породичном смештају према старатељској заштити, 2014. - 2017. година

Разлози прекида смештаја и средина у коју су деца прешла

У току 2017. смештај је престао за **149** деце, 11 више него 2016. Три најчешћа разлога прекида смештаја су из године у годину иста.

За највећи, приближно исти број деце породични смештај је прекинут због тога што су се створили услови за **повратак у биолошку породицу** или због **осамостаљивања** - укупно 42% (Табела 8).

Табела 8: Деца и млади којима је прекинут смештај у хранитељској породици према разлозима прекида смештаја, 2016. - 2017. година

2016. година		Разлози прекида смештаја	2017. година	
Број деце/ младих	Удео у укупном броју прекида		Удео у укупном броју прекида	Број деце/ младих
23	17 %	Повратак у биолошку/СП ¹⁰	22 %	32
33	24 %	Осамостаљивање	20 %	30
21	15 %	Усвојење	15 %	22
13	9 %	Губитак капацитета ХП због промена у психофизичком стању корисника	7%	11
12	9 %	Губитак капацитета ХП због промена у психофизичком стању хранитеља	9%	14
2	1 %	Занемаривање, насиље или сумња на насиље над корисником	3%	5
8	6 %	Незадовољавање функционалних стандарда	5%	8
5	4 %	Смрт хранитеља	1%	1
21	15 %	Други разлози	18%	26
Сума			Сума	
138	100%		100%	

У поређењу две узастопне године уназад број домаћих усвојења је исти а број иностраних за један већи 2017.

Наведена три најчешћа разлога прекида смештаја (84 од 149 или 56,3%) говоре о броју деце за коју је у току 2017. престала потреба за породичним смештајем зато што је обезбеђена сталност у животу детета. Преостали број прекида смештаја – 65 можемо тумачити у негативном контексту и посматрати као поље за унапређење хранитељске заштите, пре свега у смислу тражења начина да се превенира прекид смештаја. При томе не треба изгубити из вида да је у односу на број деце на хранитељском смештају у току 2017. број прекида смештаја из непожељних разлога релативно мали – 6% и да је могућност контролисања дела тих разлога минималан. Било би корисно упоредити ове податке са подацима из других земаља. Нажалост не располажемо актуелним подацима који би могли да послуже за поређење али верујемо да су доступни.

Резултат анализе **средине у коју су деца отишла** након прекида смештаја уназад три године је приказан на Графикону 17.

¹⁰СП је скраћеница сродничку породицу

Графикон 17: Деца и млади којима је прекинут смештај у хранитељској породици према средини у коју су премештени, 2015. - 2017. година

Највећи број младих који су 2017. напустили заштиту због осамостаљивања је отпочео самосталан живот, док је део наставио да живи у својој породици. Ни једна млада особа која је била на породичном смештају није изабрала да користи услугу становања.

У складу са политиком смештаја/премештаја коју Центар заступа два пута је више деце, за коју је прекинут смештај, премештено у другу хранитељску породицу (на територији надлежности Центра) него што је премештено у установу. Овим се додатно исцрпљују иначе скромни ресурси за смештај али је свакако у интересу деце.

Када у фокус ставимо само прекиде смештаја који подразумевају **наставак смештаја у другој средини**, компаративна анализа по годинама показује да у интервалу од три године нема значајних промена (1% - 2%) у погледу броја деце која одлазе у установу за смештај корисника социјалне заштите и у Завод за васпитање деце и младих, док број премештаја из једне у другу хранитељску породицу расте.

У току 2015. је 10 деце променило хранитељску породицу, наредне године 24 док је 2017. број деце која су **премештена из једне у другу хранитељску породицу 36**. У броју од 36 деце је 8 сиблинских парова (16 деце) и једно дете које је прешло из сродничке хранитељске породице бабе у породицу млађег сродника. Ови подаци се наводе због тога што на одређен начин утичу на слику премештаја. Док је број деце која су променила породицу 36, број породица из којих су деца измештена је 28.

Увећаном броју премештаја допринела је и чињеница да је значајан број породица код којих се јавила криза бринуо о сиблинским групама, па је прекид хранитељства занчио реализацију премештаја двоје деце.

Даља анализа премештаја из једне хранитељске породице у другу показује и да је за троје деце премештај био планиран приликом смештаја - реализован као ургентан, односно хитан смештај са планом обезбеђивања хранитељске породице за стандардни смештај. Једно дете је у породици из које је премештено боравило 6 дана а друго двоје краће од месец дана.

За двоје деце је до премештаја дошло у периоду краћем од шест месеци након смештаја. Овај период се издваја као посебна фаза смештаја управо због своје комплексности. О исходима међусобног прилагођавања се сачињава посебан извештај и доставља надлежном центру. У поменутом случају показало се да хранитељи немају капацитет да одговоре захтевима конкретног смештаја (после чега су одустали од даљег бављења хранитељством).

Оваква анализа није рађена 2016. а може бити значајна, посебно када се има у виду да је реч о малим бројевима. Међутим, без обзира на исправност закључка о самом проценту пораста премештаја сигурно је да су премештаји један од изазова породичног смештаја, тим пре што се премештај (промена) не дешава из организационих разлога, као што је случај код институционалног смештаја.

Премештај из једне у другу хранитељску породицу је ситуација у којој се пажљиво одмеравају ризици и добити за дете. Свака промена средине за дете је изазов. Искуство премештаја је извор стреса како за дете тако и за све друге актере. Упркос томе премештај не треба интерпретирати искључиво као исход који је априори штетан по дете.

Одређан број смештаја који се у једном тренутку покажу као неуспешни и разреше премештајем су саставни део хранитељства. Као и у свакој породици и у хранитељској се дешавају промене и ситуације које се не могу предвидети и разрешити упркос подршке саветника и ширег система. Због тога породица као „жив“ систем, иначе функционална, у једном тренутку не може да адекватно одговори потребама детета.

Одрастање такође подразумева промене код детета, посебно детета са тешким искуствима, тако да породица која се успешно носила са изазовима у једном тренутку (периоду) покаже да јој недостају компетенције.

Све већа сензитивност стручних радника и све већа поузданост процене, на бази стеченог искуства у хранитељству и стручном усавршавању, као и позитивна искуства са премештајима у другу хранитељску породицу доприносе томе да се премештај чешће него ранијих година разматра као једно од могућих решења, што такође утиче на померања у броју премештаја.

Искуство показује да када је премештај добро припремљен, када сви актери, укључујући и породицу из које дете одлази, пруже адекватну подршку детету премештај може да значи добит за дете.

Наравно, у одређеном броју случајева, премештај је у вези са квалитетом стручне процене компетенција хранитеља и подршке која се пружа. То су фактори на које треба усмерити пажњу како би број премештаја био најмањи могући.

3.4. Корисници према изложености насиљу

Сагледавање и извештавање о насиљу над децом на породичном смештају изазива одређене дилеме како због формата извештавања тако и због чињенице да је Посебан протокол за заштиту деце у установама социјалне заштите од злостављања и занемаривања донет пре него што су центри за породични смештај формиран и односи се на резиденцијалне установе. Његови општи принципи и редослед поступака у процесу заштите се примењују и у породичном смештају али је неопходно доношење протокола који би уважио специфичности овог облика заштите. Посебно указујемо на терминолошку неусклађеност у различитим актима и документима (злостављање, насиље, злоупотреба...).

Када је реч о формату извештавања јасна је потреба и интерес да постоји поуздана евиденција о деци и младима на породичном смештају – жртвама насиља, без обзира ко је означени насилник: хранитељи, особа из хранитељске породице, окружења или је реч о вршњачком насиљу. Према прописаном систему извештавања прикупљају се подаци о броју „пријава/жалби евидентираних од стране интерног тима установе због насиља над корисницима“. Предлог наше установе је да се промене називи табела 52,53 и 54, тако да буде јасно да се оне односе на потенцијалне жртве односно починиоце, јер се прикупљају подаци о случајевима у којима постоји само сумња а углавном још увек нису окончани поступци који би утврдили да је насиље постојало.

Квантитативни подаци у статистичком извештају Центра се односе на пријаве о сазнању или забринутости да је дете доживело или је у опасности да доживи злостављање или занемаривање Интерном тиму за заштиту деце од злостављања и занемаривања. Таквих пријава је 2017. било 20. Интерни тим је дужан да обавести Екстерни тим о сваком пријављеном случају сумње на злостављање и занемаривање (20).

У свим случајевима пријаве Интерном тиму оне су разматране у прописаном року, прикупљене су информације о догађају и реализована почетна процена. Исход почетне процене је у свим случајевима био закључак да дете актуелно није угрожено те да нема потребе за хитним преузимањем мера безбедности. Предложене су мере/активности у даљој заштити детета (нпр. заједничко планирање мера и услуга за дете, конференција случаја, преиспитивање опште подобности за бављење хранитељством, обезбеђивање додатне подршке за дете или хранитеље...). Интерни тим је у свим случајевима утврдио да постоје разумни разлози да се верује да је дете било или може бити злостављано или занемарено те да је потребно укључивање Екстерног тима ради спровођења испитивања – тима који има овлашћења да доноси закључак у вези са занемаривањем/злостављањем, односно коначну одлуку да ли ће се даље испитивање вршити или не.

Највећи број пријава (12) се односи на физичко насиље. Свих 7 случајева вршњачког насиља према врсти насиља припада овој групи. У четири случаја означени насилник је особа ван породице, од учитеља до сродника, а у једном хранитељ. Ни у једном случају

физичког насиља дете није имало видљиве повреде, укључујући модрице. У случајевима када је означени насилник била одрасла особа реч је о неприкладном кажњавању без физичких повреда и употребе предмета.

Емоционално насиље као доминантан облик насиља односи се на ситуације у две хранитељске породице када је троје деце индиректно било изложено насиљу зато што су хранитељи дошли у међусобни сукоб.

У четири случаја сексуалног насиља (злоупотребе) није реч о контактним сексуалним активностима типа сексуалног односа. У једном случају означени насилник је особа из комшилука дететових родитеља, у једном вршњак/вршњакиња на хранитељству, у једном хранитељ и у једном особа из хранитељске породице. У два последња случајева укључена је полиција. За сада нису утврђене чињенице које би подржале сумњу.

Највећи број пријава Интерном тиму упутили су саветници за хранитељство. Значајно већи број пријава у току 2017. у односу на 2016. је једним делом условљен стањем на терену. С друге стране треба указати на све већу - не толико сензитивност, колико свест о нужности пријављивања сваке сумње на злостављање и занемаривање и нужности сузбијања насиља, односно заштите деце од насиља.

4. СТРУЧНИ РАД

4.1. Кућне посете и други начини праћења и подршке хранитељским породицама

Посебност услуге породичног смештаја за децу и младе је у томе да се саветодавни и едукативни рад са корисницима (хранитељима и децом на смештају) као вид подршке, поред праћења и увида у остваривање сврхе хранитељства и испуњености стандарда заштите детета на смештају, одвија у хранитељској породици - на терену. Због тога је број кућних посета један од индикатора обима и квалитета стручног рада.

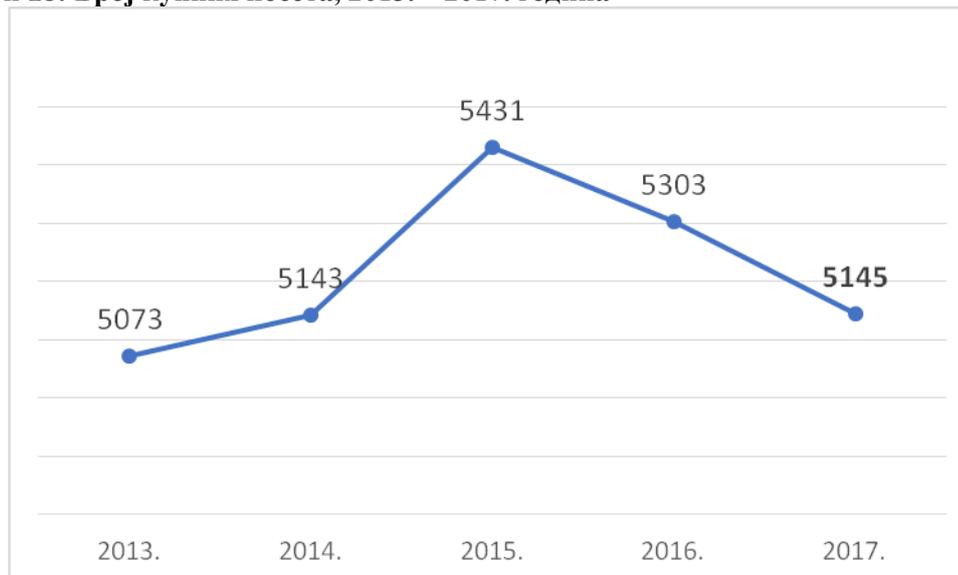
Укупан број кућних посета које су у 2017. години реализовали пре свега саветници за хранитељство¹¹, а у кризним ситуацијама саветници заједно са супервизорима, је **5145** - што је за 158 посета мање него претходне године.

Просечан број посета по породици је и даље приближно **7** (6,70), као и 2016. (6,99). Ипак, из године у годину осећа се благи пад броја кућних посета. (Графикон 18)

---

¹¹ У даљем тексту саветник

Графикон 18: Број кућних посета, 2013. – 2017. година

Просечан број кућних посета евидентно одступа од броја који је нормиран Правилником о хранитељству, иако сам Правилник занемарује чињеницу да би једна кућна посета месечно значила да саветник нема право на годишњи одмор. Међутим, нормиран број кућних посета подразумева и нормиран број саветника за хранитељство и нормиран број возача у односу на број породица. С тог аспекта је смањење броја кућних посета потпуно очекивано. Овакав тренд се може очекивати све док траје забрана запошљавања.

Природан одлив запослених се наставља из године у годину. Од како је на снази забрана запошљавања два стручна радника су отишла у пензију а 2017. су два саветника за хранитељство споразумно раскинула радни однос. Када је реч о стручним радницима четири радна места су остала непопуњена. Ангажовање приправника мало утиче на број кућних посета. Они по правилу имају мањи број породица, посебно на почетку рада. Током придруживања породици и каснијег праћења, подршку им кроз заједничке посете пружају њихови супервизори (ментори), који су у исто време саветници за хранитељство, тако да менторство у одређеном периоду смањује број кућних посета саветника (супервизора) који пружа подршку приправнику.

Приликом анализе броја кућних посета треба имати у виду разуђеност терена. Саветници врло ретко пружају услугу на територији општине на којој се налазе њихове службене просторије. За највећи број терена организација теренских посета јавним превозом би угрозила ефикасност рада. За удаљене локације (60 км у једном правцу), уз уклапање у ред вожње локалних линија, саветник би у току радног времена могао да обави једва једну посету, чак и ако занемаримо физичко исцрпљивање. Због тога број терена директно зависи од возног парка Центра. Када из објективних разлога није у функцији службено возило или је возач одсутан с посла долази до застоја у реализацији терена. При томе, имајући у виду прописан број возача у односу на број породица (1 возач на 150 породица) Центру већ недостаје један возач.

Саветодавни и едукативни рад са хранитељском породицом у кућној посети је основна али не и једина активност из домена праћења и подршке хранитељској породици.

Састанци саветника са хранитељем, а ређе са хранитељима и дететом или само дететом /младом особом, у Центру су такође део стручног рада са породицом. Садржај ових састанака је одређен њиховом сврхом. Може бити саветовање, едуковање, праћење стања у породици, планирање, решавање актуелних проблема.... Ови састанци се најчешће организују када је сетинг службеног простора примеренији сврси састанка (сусрета) него кућна посета. У мањем броју случајева разговор саветника са хранитељем или младом особом на хранитељству у Центру је изнуђено решење у ситуацијама када саветник не може да реализује кућну посету.

У току 2017. су одржана 62 састанка са хранитељима/децом у Центру. Мањи број контаката је био на неком другом месту.

Разговор телефоном са хранитељем или је чест метод рада било да се ради о разговору чији је садржај информативан, саветодаван или је реч о интервенцији у кризној ситуацији. Евиденцију о контактима телефоном саветник води у дневнику рада са породицом/листу праћења али се ови контакти за сада не приказују као део стручног рада.

Састанци са сарадницима: водитељима случаја, старатељима, васпитачима, учитељима, наставницима, терапеутима, педијатрима/другим здравственим радницима, спортским тренерима и представницима других установа, у контексту праћења и подршке хранитељима, односно детету, најчешће имају за циљ: прикупљање података о актуелном функционисању детета и размену информација; праћење стања, потреба и напредовања детета; јачање мреже подршке; посредовање и заступање интереса детета или хранитеља...

Таквих састанака је 2017. било **619**. **Најчешћи** су били састанци са представницима **центра за социјални рад (376)**, школе (176) а мање са представницима предшколске установе, здравствене установе, спортским клубом или невладином организацијом, уколико је дете укључено (или се планира укључивање) у програм дате организације.

4.2. Планирање подршке деци и хранитељским породицама

Независно од капацитета Центра изражено кроз људске ресурсе, планирање услуга и даље представља област која генерише бројне дилеме и захтева јасне смернице надлежних институција или измене Правилника о хранитељству, односно доношење новог Правилника.

Послови везани за планирање заштите корисника представљају заједничу активност центара за социјални рад и центара за породични смештај. Тако постављен нормативни оквир, без јасних смерница, даје могућност за различита тумачења и отвара питање ко иницира и носи одговорност за реализацију планирања. Према члану 15 Правилника центар за социјални рад, у сарадњи са центром за породични смештај доноси план услуга и мера заштите детета. Према члану 61 истог Правилника центар за породични смештај обавља послове планирања услуга и мера заштите детета на хранитељству, у сарадњи са центром за социјални рад. Даље, поставља се питање како 12 стручних радника са решењем саветника може да организује и реализује континуирано планирање услуга и мера заштите (и ревизију) за преко 1165 деце на хранитељском смештају из најмање 30 различитих центара за социјални рад, уз партиципацију

хранитеља и детета којима пружа подршку. У пракси то доводи до формализовања ове изузетно важне услуге/активности или примене принципа одређивања приоритета у доношењу планова. При томе се стручни радници Центра одазивају сваком позиву водитеља случаја за планирање и иницирају доношење плана услуга и мера заштите детета на хранитељству у свим случајевима када то околности налажу.

Проблем додатно компликује питање тумачења Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите. Правилник не препознаје специфичност услуге породичног смештаја у односу на друге услуге смештаја. Из њега произилази обавеза Центра да се за сваког корисника сачињава индивидуални план услуге који „садржи активности које се предузимају ради задовољавања потреба одређених корисничких група“. Основ овог плана би морао да буде план услуга и мера заштите детета на хранитељству који је често уопштен или га нема.

У 2017. години Центар је учествовао у сачињавању **507 планова услуга и мера заштите** за дете. У структури планова најзаступљенији су планови подршке током одвијања хранитељства. Број **планова активности (подршке)** саветника у раду са породицом је већи – **621** тако да је укупан број планова донетих током године **1128** (Табела 9). Укупан број планова се не може поредити са бројем деце на смештају. За неке кориснике постоји само план услуга и мера заштите детета који се доноси заједнички са центром за социјални рад, за неке само план који сачињава саветник уз партиципацију хранитеља и деце а за неке кориснике оба плана.

Табела 9 : Планови мера и услуга према фази заштите, 2017. година

Врста плана	Број планова
План припреме корисника и породице за смештај	49
План међусобног прилагођавања	16
План подршке током одвијања хранитељства	426
План припреме за промену (осамостаљивање, усвојење, премештај)	16
Укупно	507
План активности (подршке) саветника	621
Укупно	1128

Мањи број планова припреме корисника и породице за смештај у односу на број смештаја је у највећој мери у вези са бројем ургентних смештаја и ситуацијама када се састанак ради заједничког избора породице и доношење плана припреме за смештај не организује у Центру.

У односу на 2016. годину донет је приближан број планова услуга и мера заштите за дете а више него два пута је већи број планова активности (подршке) саветника за хранитељство.

4.3. Извештавање

Центар редовно сачињава и доставља надлежним центрима за социјални рад различите врсте извештаја (Табела 10). Стручни радници су током 2017. сачинили укупно **1568 извештаја**.

У структури извештаја најзаступљенији су **извештаји о остваривању заштите корисника на смештају** (1215).

Сваки извештај приказује целину функционисања у оквиру једне хранитељске породице, што укључује и приказ напредовања сваког детета на смештају у тој породици. Извештаји се евидентирају по броју хранитељских породица, што утиче на број извештаја који се евидентира.

Садржај извештаја, поред индикатора и процене свих аспеката раста и развоја детета, обухвата и процену компетенција хранитељске породице као и реализоване и планиране активности саветника у раду са породицом. Према нашем искуству холистички приступ је једини начин да саветник у извештају да процену (стручно мишљење) о остваривању сврхе хранитељства.

Одржавање дилеме око тога шта је предмет извештавања – хранитељска породица, хранитељи или свако дете на смештају посебно и како се извештаји „броје“ је, по нашем мишљењу, у вези са неусаглашеношћу Закона и Правилника. Према Закону о социјалној заштити (члан 131) центар за породични смештај извештава центар за социјални рад о раду хранитеља и предлаже мере ради отклањања евентуалних пропуста. Према Правилнику о хранитељству (члан 61) центар за породични смештај обавља послове праћења остваривања планова заштите, као и извештавања надлежног центра за социјални рад о напредовању детета на хранитељству. Према Статуту установе делатност Центра обухвата: праћење и увид у остваривање сврхе хранитељства; израду извештаја о остваривању заштите детета на хранитељству.

Највећи број извештаја о остваривању заштите корисника на смештају се сачињавају два пута годишње, сваких шест месеци, по правилу у јуну и децембру месецу. Динамика је прилагођена потребама органа старатељства који врши ревизију облика заштите корисника. Због овакве динамике и великог броја корисника део извештаја се преноси у јануар наредне године и приказује у следећој години.

Табела 10: Број и врста извештаја, 2017. година

Врста извештаја	Број извештаја
Извештај о међусобном прилагођавању корисника и породице	98
Извештај о остваривању заштите корисника на смештају	1215
Извештај о општој подобности породице	29
Извештај о поновној процени породице	214
Ванредни извештаји о корисницима и породицама	12
Укупно	1568

Укупан број извештаја сачињених 2017. се готово не разликује од броја извештаја у 2016. (1572). Број извештаја у једној години је пре свега индикатор обима и квалитета рада а не ажурности. Број извештаја зависи например од месеца у коме је породица престала да се бави хранитељством; броја и динамике нових смештаја (извештај о међусобном прилагођавању корисника и породице); броја породица којима лиценца истиче 2017. (извештај о поновној процени породице); броја породица које су ушле у поступак процене опште подобности и фазе у процењивању на дан 31.12. године за коју се врши анализа стручног рада (извештај о општој подобности породице) и слично.

Постоји потреба да се подигне ефикасност у сачињавању извештаја о општој подобности породице (будући хранитељи или кандидати за хранитељство) у циљу јачања ресурса за смештај. Међутим, питање је колико је то могуће. Динамика укључивања кандидата за хранитељство на обуку у највећој мери зависи од динамике упућивања на обуку али и организације рада у којој, због недостатка људских ресурса, едукатори обављају и послове саветника или супервизора и уз то су носиоци послова везаних за смештај корисника и заштиту од занемаривања и злостављања и других у оквиру делатности Центра.

4.4. Обука кандидата за хранитељство

Током 2017. године, Центар је наставио праксу да у обуци кандидата користи два акредитована програма: Сигурним кораком до хранитељства за 49 кандидата (породица) и Прајд програм за 22 кандидата (породице).

Због рационалности коришћења иначе недовољних ресурса група се формира када достигне максималан број кандидата прописан Правилником (7 – 10 парова, односно 14 – 20 учесника), изузев у радним јединицама где се одступа од овог принципа због мањег броја кандидата, односно избегавања претераног пролонгирања поступка.

Током 2017. године Центру је достављено **117 упута** за обуку и процену хранитељских породица (појединаца или парова).

Обука и процена је у току 2017. завршена за **7 група или 71 породицу** – четири групе у Београду и по једна у Ваљевоу, Лозници и Шапцу. За 17 будућих хранитељских породица - кандидата (две групе) окончана је обука током 2017. године, а није завршена процена. За 13 будућих хранитељских породица - кандидата (једна група) до краја године је још увек била у току обука.

У 2018. годину је пренето 16 упута – 14 се односи на кандидате са територије Београда а 2 са територије Лознице. Група у Београду је у јануару 2018. кренула на обуку. Чини је 13 породица. Једна ће за обуку сачекати наредну групу због губитка у породици.

Динамика укључивања кандидата у обуку и окончања обуке и процене зависи пре свега од динамике пристизања упута а једним делом и од људских ресурса установе.

Тешкоће у реализацији обуке чији је саставни део процена кандидата за хранитељство и сачињавање синтетизованог извештаја о кандидатима је само још једна област стручног рада на коју се рефлектује проблем везан за људске ресурсе. Реализатори едукативних програма за хранитеље не могу да управљају динамиком обављања интервјуа са члановима породице кандидата у кућној посети (члан 25 Правилника) у

околностима када број возача не покрива потребе саветника којима се, када је могуће, даје приоритет.

Поред тога реализатори едукативних програма су у исто време саветници са по 20 породица или супервизори са по 4 - 6 супервизаната. Реализатора едукативних програма у радним јединицама имају пуну норму хранитељских породица док два стручна радника обављају и послове супервизора.

4.5. Едукативни рад са лиценцираним хранитељским породицама и програми за децу и младе

Реализатори едукативних програма су одржали обуку за **36 група** хранитеља. Кроз интерактиван, групни рад едуковано је укупно **527** хранитеља (по један хранитељ из породице). Свим хранитељима су издати сертификати о похађању обуке, док је други примерак уложен у досије. Саветници су заједно са хранитељима планирали укључивање у одређени програм обуке, у зависности од карактеристика (потреба) детета о коме брину и процене потреба за развојем хранитељских компетенција. У 2017. је реализовано **16 програма обуке**. Сви програми имају јасну структуру. Њихови аутори су стручни радници Центра, најчешће реализатори едукативних програма. Највећи број програма се реализује у два дана по четири сата обуке. Одступање од 10 сати обуке условљено је самом сатницом програма. Едукација је, као и ранијих година, реализована најчешће у редовно радно време али и суботом, како би услуга била што доступнија хранитељима.

Највећи број хранитеља је прошао обуку по програму „Разумевање трауме – базична знања“ (115 учесника) и „Разумевање трауме – ниво 2“ (46 учесника). Програм „Траума 2“ је нов у каталогу програма Центра. Оба програма су приредили едукатори. Заинтересованост за обуку по програму Ургентно хранитељство (26 учесника) је постојала на територији РЈ Ваљево и Канцеларије Шабац. Овај податак је значајан када се има у виду да је 2017. у овим срединама било више ургентних смештаја него на територији Београда, где постоје установе типа прихватилишта.

Обухват хранитеља обуком је 69% што је за 5% мање него 2016. када је сертификат добило 563 хранитеља. Овај податак се може довести у везу са два момента. Због масивних грађевинских радова у установи са којом Центар дели простор сала за обуку у дужем периоду није била приступачна хранитељима. Други моменат је стриктније поштовање правила да се сертификат даје само хранитељима који су у пуном временском обиму испунили дужност, односно искористили право на редовну годишњу обуку. Свакако је потребно планирати активности у сврху повећања обухвата хранитеља.

Резултат стручног рада запослених у 2017. години је и креирање програма обуке „**Деца на мигрантској рути – оснаживање хранитеља за бригу о деци у ситуацији миграције.**“ Програм је у оквиру пројектних активности уговорених са организацијом Save the Children предат за акредитацију. Четири аутора програма, са још три тренера из редова запослених, су током маја 2017. едуковали 30 професионалаца и 60 хранитеља на територији Србије. На тај начин се Центар, као део система социјалне заштите, активно укључио у решавање мигрантске кризе.

Током 2017. група од **9 стручна радника**, у сарадњи са екстерним експертима, је радила на припреми четири приручника намењена едукацији хранитеља који брину о деци са изазовним понашањем, деци са сметњама у развоју, деци са ризиком од суицида и приручника за стручне раднике на тему примене саветовања у раду са хранитељским породицама. Показало се да је само штампање приручника и израда програма обуке преамбициозно постављен циљ у односу на људске и материјалне ресурсе. Из Програма рада за 2017. на штампу је предат приручник за саветнике на коме је радио један запослени.

Знања и искуства стручних радника који су се бавили припремом поменутих приручника могу бити основ за креирање нових (интерних) програма обуке хранитеља у 2018.

С обзиром на озбиљност друштвеног проблема вршњачког насиља и насиља одраслих према деци и доношење Закона о спречавању насиља у породици („Сл. Гласник РС“, бр. 94/2016), који се односи и на хранитељске породице, у склопу нових програма обуке хранитеља који прате потребе корисника, у 2018. треба планирати и рад са хранитељима на тему насиља у породици, односно занемаривања и злостављања.

Поред едукативног рада са хранитељима значајан део стручног рада односи се на групни рад са децом. Реализоване су две групе **обуке за децу** по програму „**Васпитање за здравље кроз животне вештине**“ у којима је учествовало укупно **25** младих.

Очувана је традиција организовања **Кампа за браћу и сестре на хранитељству** који не живе у истој хранитељској породици и обележавања **дана сиблинга**.

На седмодневном кампу је **20** браће и сестара било укључено у разноврсне садржаје у циљу јачања њихових веза. Деца су била укључена у бројне активности које богате искуство, дају прилику за развијање социјалних вештина, талената, проширивање социјалне мреже, јачање самопоштовања. Током кампа реализоване су радионице по програму „**Моја животна прича**“.

Дан сиблинга, 10. април је обележен Јахтинг клубу „Кеј“. У организацији овог догађаја је учествовало 11 стручних радника. Позвано је **66** – оро деце. Деца су уживала у друштву хранитеља, браће и сестара по хранитељству, стручних радника центара за социјални рад (старатељ, водитељ случаја), аниматора и јавних личности.

У склопу сарадње са другим организацијама, у свху оснаживања, за децу старијег основношколског узраста организован је курс под називом „**Упознај себе**“. На радионицама „**Знам да учим**“, „**Осећања**“ и „**Конфликти**“ је учествовало **21** дете.

У оквиру пројекта СОС Дечијих села Србија „**Јаки млади – одржива социјална инклузија и економска подршка младима у ризику**“ **четворо** младих је учествовало у различитим активностима, као што су курс страних језика, разговори са послодавцима. Једна млада особа управо очекује исход разговора за посао рецепционара у хотелу у центру града.

Кликер – центар за креативно размишљање је организовао радионице на којима је **петоро** деце на интерактиван и иновативан начин учило **основе компјутерског програмирања**.

Деца узраста од три до десет година су уочи новогодишњих празника у простору установе културе „Вук Стефановић Караџић“ уживала у **позоришној представи Успавана лепотица** и сусрету са Деда Мразом.

Поред пригодних поклона деца су добила и фотографије које ће им бити драга успомена на дане из дела детињстваведеног у хранитељској породици.

Тешкоће у реализацији едукативних програма за кандидате и хранитеље посебно представља чињеница да у РЈ Ваљево само један стручни радник има лиценцу за специјализоване послове. У складу са Правилником о хранитељству (члан 63) у овој радној јединици три стручна радника која имају звања из области друштвено-хуманистичких наука обављају послове саветника за хранитељство. Они нису добили лиценцу ни за основне ни за специјализоване стручне послове. При томе поред десетогодишњег искуства у раду саветника имају искуство у обављању едукаторских послова. У Центру за социјални рад Ваљево, и у једном периоду у Центру, су реализовали програм припреме и обуке за који имају сертификат, исти као и сви други едукатори.

Проблем је још озбиљнији када је реч о **обуци** кандидата за хранитељство јер радна јединица Ваљево има само једног реализатора едукативних програма за хранитеље. Кадровске тешкоће се одражавају и на процес **процене**, како кандидата тако и поновне процене. Процена (кроз обуку) коју дају два реализатора едукативних програма је саставни део синтетизованог извештаја о општој подобности будућих хранитеља (Образац 1 у прилогу Правилника), док процену на основу интервјуа у установи и кућној посети врши комплетан тим: социјални радник, педагог и психолог. Ове процене су основ за одлуку о општој подобности коју доноси центар за социјални рад.

Изнуђено решење коме се прибегава је да се ангажују реализатори едукативних програма из седишта у Београду, за обуку кандидата у периоду од најмање три месеца годишње у континуитету или дуже, у зависности од броја група као и педагог - члан тима за процену. Ово решење, иако једино могуће, је крајње неекономично – са становишта трошкова пословања, организације рада и напора за стручне раднике.

У вези са реализацијом едукативних програма, и осталих радних задатака, стање је посебно забрињавајуће на територији РЈ Лозница и то у Канцеларији Шабац где раде само два стручна радника, након што је један отишао у пензију. Они обављају послове саветника за 100 хранитељских породица. Упркос великој оптерећености пословима саветника, коју не умањује у довољној мери то што је у Канцеларију распоређен приправник, реализовали су редовну обуку за четири групе хранитеља и обуку кандидата.

4.6. Супервизијски рад

Центар обезбеђује континуирану супервизијску подршку саветницима за хранитељство. Њу реализује 7 супервизора, искусних стручњака у овој области, који поред супервизијских обављају и друге послове.

Постоји неколико основних видова супервизијске подршке. На првом месту су **индивидуалне консултације** које се реализују као тематске. Најчешће теме су преглед актуелне ситуације везане за функционисање деце и хранитеља и потребе за подршком, припрема за планирање, различите кризне ситуације и најадекватнији одговор на њих. У протеклој години реализовано је 718 оваквих консултација, али је уз њих на дневном нивоу текла и краћа размена између супервизора и супервизанта, кроз лични или телефонски контакт.

Други облици супервизијске подршке реализују се учешћем супервизора на **заједничким састанцима** које саветник организује са породицом и /или другим актерима у заштити детета (265 састанака) , као и кроз **заједничке кућне посете**, најчешће везане за кризне ситуације (160 кућних посета). Кроз ове директне видове укључивања супервизора у рад са децом и породицом обезбеђује се свеобухватнији увид у њихове потребе, као и моделовање одређених интервенција, што је посебно значајно за саветнике са мање професионалног искуства.

Супервизори се у највећој мери ангажују у околностима када се у функционисању деце и породица препознају кризе, таквих ситуација је у прошлој години било 199. Најчешће кризне ситуације биле су везане за изненадне или масивне промене као што су болест или смрт у породици, одлазак деце из породице али и за недовољну спремност породице да прати промене у развојним потребама, најчешће код адолесцената. Неке кризе се јављају као пролонгиране и веома комплексне, јер се изазовна понашања деце јављају у породицама које немају адекватне капацитете за одговор, а снажне међусобне везе, посебно сродничке отежавају промену породичног окружења.

Поред тога, супервизори су активно **укључени** у процес **писања извештаја** које припремају саветници за хранитељство, дају смернице и коментаре и својим потписом верификују садржај.

Иако је концепт супервизијског рада коме се тежи стабилна динамика супервизијских сусрета, предвидива и континуирана подршка, у пракси се он тешко реализује. Супервизори обављају и послове саветника или послове едукатора послова уз ангажовање у сталним стручним телима. Ако у други план ставимо оптерећеност везану за (не) попуњавање радних места, проблем представља усклађивање обавеза супервизора и супервизанта у условима теренског рада. Супервизори су често у ситуацији да морају да праве избор између послова једнаких приоритета.

Поред супервизијских послова најискуснији стручни радници Центра обављају послове **ментора студентима на пракси**. Центар има потписан протокол о сарадњи са Факултетом политичких наука и Универзитетом Сингидунум. Током 2017. програм студентске праксе је реализован за **32 студента**. Из ресурса младих колега је ранијих година обезбеђивана подршка у учењу за децу на хранитељству. Нажалост програм подршке у учењу полако замире због малог броја студената који у своје обавезе могу да уклопе ову врсту волонтерског рада а једним делом и због тога што овај програм захтева значајно ангажовање стручних радника у смислу организовања и подршке студентима.

4.7. Активности у оквиру промоције породичног смештаја

Активно учешће стручних радника, у смислу излагања, на стручним скуповима и другим јавним догађајима, говори о мотивисаности стручних радника за професионални развој, као индикатору квалитета услуге коју пружају корисницима. Истовремено сваки јавни наступ запослених се може посматрати и као начин за промоцију породичног смештаја као услуге и Центра као установе. Од скупова поменутих у делу који обрађује стручно усавршавање на овом месту се издвајају неки од њих: „Вртић као сигурна база – унапређење сарадње вртића и установа социјалне заштите у области хранитељства“, 22. Октобарски сусрети у социјалној заштити, Фестивал социјалне заштите Београда. Поред излагања на Фестивалу социјалне заштите Београда Центар је имао и штанд на коме су изложене публикације, часопис, лифлети и други материјали којима се представља установа и промовише хранитељство.

5. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Центар за породични смештај и усвојење Београд од почетка свог оснивања обезбеђује подршку за све хранитељске породице на целој територији своје надлежности.

Већина Хранитељских породица говото у потпуности **испуњава прописане стандарде** и обезбеђује задовољавање потреба и напредовање корисника на породичном смештају у складу са њиховим потенцијалима.

Примери **добре праксе** који су обележили 2017. су смештаји троје деце страних држављана без родитељске пратње у ситуацији миграције јер доказују да сва деца имају иста права, да су хранитељске породице отворене за различитост и прилагођавање потребама система социјалне заштите. На овим примерима се такође показало да различите установе, организације цивилног друштва и хранитељи могу да добро сарађују уколико се дете стави „у центар“ и сви актери поштују границе својих улога.

Ако занемаримо број деце која су у хранитељске породице дошла из биолошке породице и других средина и посматрамо само број деце која су била на смештају у установама социјалне заштите (близу 30% нових смештаја) можемо да закључимо да Центар у значајној мери испуњава задатак везан за **деинституционализацију** у ужем смислу те речи.

Насупрот **пораста броја хранитељских породица и корисника** на породичном смештају **број стручних радника опада**. Управо је 2017. година била најкритичнија до сада. Три запослена – два саветника за хранитељство и један финансијско-рачуноводствени радник су споразумно раскинула радни однос.

Ова чињеница је битно отежавала реализацију радних задатака, испуњавање стандарда стручног поступка дефинисаних Правилником о хранитељству и сам процес рада. Појачан је ризик од исцрпљивања запослених као и ризик по безбедност и сигурност корисника. Уколико се ситуација не промени квалитет рада, а тиме и добробит корисника, могу бити озбиљно угрожени.

Укупан **број упражњених радних** места од како је на снази Уредба о забрани запошљавања је **пет**. У односу на Решење Министарства којим је 2012. утврђен број радника у Центру, **једно радно никада није попуњено**. Запошљавањем **шест радника** Центар би се уклопио у Одлуку Владе о максималном броју запослених на неодређено време за 2017.

Положај четири саветника за хранитељство је **неравноправан** у односу на остале запослене. У складу са Правилником о хранитељству (члан 63) они су запослени на радно место саветника за хранитељство по основу звања из области друштвено-хуманистичких наука. Послужили су као пример добре праксе у процесу трансформације установа а онда им је ускраћено право на стицање лиценце. Сви имају сертификат о завршеном акредитованом програму који је релевантан за послове у центрима за породични смештај и усвојење а већина њих и искуство на пословима хранитељства у центру за социјални рад, укључујући и обуку кандидата за хранитељство. Сви имају петогодишње радно искуство на пословима саветника за хранитељство у Центру.

Број хранитељских породица је и даље недовољан у односу на потребе за смештајем. Посебно недостају хранитељи млађих генерација и хранитељи из мањинских етничких заједница, посебно ромске.

Уколико се не обезбеде нови ресурси хранитељских породица, у броју значајно већем од природног одлива, и стручни радници који им пружају подршку, **може се очекивати све већи застој у смештају**. Овим би се довео у питање прокламовани циљ развоја хранитељства у контексту унапређења квалитета живота деце без родитељског старања, посебно када је реч о деци узраста до три године.

Неопходно је да се на територији Центра обезбеди бар минималан број **ургентних хранитељских породица**, пре свега за **бебе и малу децу**. Тиме би се допринело ослобађању капацитета прихватилишта и обезбедили адекватнији услова за децу која због развојних потреба представљају најосетљивију групу. Развој ургентног породичног смештаја захтева системска решења – посебну лиценцу за овај облик смештаја, прописане стандарде и посебан начин финансирања.

Забринутост за функционисање и даљи развој породичног смештаја изазива **неусклађеност** између Закона о социјалној заштити, Правилника о хранитељству и других подзаконских аката, као и неусклађеност нормативних аката са искуствима из праксе.

У пракси стање у домену нормативног уређења области породичног смештаја изазива бројне **тешкоће**:

Дуализам надлежности центра за социјални рад и центра за породични смештај збуњује не само хранитеље него и стручне раднике.

Због великог броја корисника и осталих учесника у планирању (хранитељи, деца/млади, водитељи случаја из различитих ЦСР) веома је **тешко организовати заједничко планирање услуга за кориснике**, посебно када нормативни оквир даје могућност за различита тумачења граница одговорности између различитих актера.

Постојећи **Посебан протокол за заштиту деце у установама социјалне заштите од злостављања и занемаривања** не уважава специфичности породичног смештаја као ни **Правилник о вођењу евиденције о корисницима и документације о стручном раду у установама социјалне заштите** што додатно оптерећује стручне раднике. Саветници за хранитељство су у обавези да воде и Дневник рада саветника за хранитељство о праћењу и подршци хранитељској породици (Образац број 3 у прилогу Правилника о хранитељству) и Лист праћења рада на заштити корисника (члан 2 Правилника о вођењу евиденције о корисницима и документације о стручном раду у установама социјалне заштите).

Образац за Синтетизовани извештај – налаз и стручно мишљење о **општој подобности** будућих хранитеља (Образац број 1 у прилогу Правилника о хранитељству) се аналогно примењује у **поновној процени** лиценцираних хранитеља иако је потпуно неадекватан за ову сврху.

И даље је потребна шира стручна расправа и обавезујући документи са смерницама које су везане за **процену сродничких хранитељских породица и посебне облике породичног смештаја** - ургентно хранитељство, повремен породични смештај и породични смештај уз интензивну и додатну подршку.

Породични смештај одраслих и старијих корисника као и **послови** у области **усвојења** нису нормативно уређени нити су обезбеђени кадрови, те се **не обављају**.

Један број хранитеља још увек указује на **изазове везане за стигматизацију деце** (и хранитеља) од стране појединих представника система образовања па и здравства. Не разумевање или неуважавање тешких искустава деце на породичном смештају и непознавање специфичности породичног смештаја као облика заштите угрожава интерес деце. Размена знања и искустава између представника релевантних установа, организовањем трибина/едукација или на друге начине, би могла да допринесе превазилажењу ових тешкоћа.

Уочене су извесне **тешкоће у сарадњи са центрима за социјални рад** за које верујемо да су у вези са њиховим капацитетима (људски ресурси) у датим околностима и да се заједничким ангажовањем две установе могу отклонити: 1. Доношење одлука (решења) о смештају корисника као и престанку смештаја и престанку важења опште подобности за бављење хранитељством се, у одређеном броју случајева, неоправдано пролонгира. Последично кашњење исплате средстава за издржавање детета представља додатни изазов за хранитеље. Неблаговремено достављање осталих одлука отежава евиденцију о броју расположивих хранитељских породица. 2. Пракса да центри за социјални рад углавном не обнављају захтеве за смештај, не достављају потребну документацију за дете и не обавештавају о престанку потребе за смештај отежава ажурирање листе чекања.